

BİNGÖL İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN YAPISI

Recep BURAL

Yüksek Lisans Tezi

Zootekni Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hakan İNCİ

Ocak 2015

Her hakkı saklıdır

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİNGÖL İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN YAPISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Recep BURAL

Enstitü Anabilim Dalı : ZOOTEKNİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hakan İNCİ

Ocak 2015

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİNGÖL İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN YAPISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Recep BURAL

Enstitü Anabilim Dalı : Zootekni

Bu tez 08.01.2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr.
Turgay ŞENGÜL
Jüri Başkanı

Doç. Dr.
Kağan KÖKTEN
Üye

Yrd. Doç. Dr.
Hakan İNCİ
Üye

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Doç. Dr. İbrahim Y. ERDOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez çalışmaları süresince yardımlarını ve bilgi birikimini esirgemeyen, çalışmanın tamamlanabilmesi için gerekli desteği veren değerli hocam Prof. Dr. Turgay ŞENGÜL'e teşekkür ederim. Kendisini akademisyen olarak örnek aldığım, hem bilimsel anlamda hem de insani değerler bakımından kendisinden çok şey öğrendiğim, tez konusunun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar her aşamada bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, deneysel çalışmaların yapılması ve yorumlanması esnasında yardımlarını esirgemeyen, Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hakan İNCİ hocama ve Arş. Gör. Ersin KARAKAYA'ya gösterdikleri yakın ilgi, vermiş oldukları destek ve emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, çalışmanın uygulama aşamasında maddi olarak destek veren Bingöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine de destekleri için teşekkür ederim.

Son olarak bende büyük emekleri olan, benim için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve dualarını esirgemeyen anne ve babama, tezin hazırlanması sırasında gösterdikleri sabır, fedakârlık ve desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Recep BURAL
Bingöl 2015

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Köy Tavukçuluğu Nedir?.....	1
1.2. Köy Tavukçuluğunun Yapısı ve Amacı.....	2
1.3. Bingöl İli Kanatlı Hayvan Mevcudu.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Araştırmanın Amacı.....	4
1.6. Araştırmanın Kapsamı.....	5
2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	6
2.1. Köy Tavukçuluğu ile İlgili Farklı Ülkelerde Yapılmış Olan Çalışmalar... ..	6
2.2. Köy Tavukçuluğu ile İlgili Ülkemizde Yapılmış Olan Çalışmalar.....	10
3. MATERYAL VE METOT.....	16

3.1. Materyal.....	16
3.2. Metot.....	17
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	20
4.1. Yetiştiricilerin Sosyo - Ekonomik Durumları.....	20
4.2. Hanelerde Bulunan Birey Sayıları ve Kümes İşlerine Aile Fertlerinin Katılma Oranı.....	21
4.3. Köy Tavukçuluğu Yetiştiriciliğinin Yapılma Nedeni.....	22
4.4. Hayvan Sayısı ve Türlerine Göre Dağılımı.....	25
4.5. İşletmelerdeki Hayvanların Temin Şekilleri.....	26
4.6. Hayvanların Barınma Durumları.....	28
4.7. Üreticilerin Tavuklarda Tercih Ettikleri Tüy Rengi.....	29
4.8. Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Kaynağı ve Hayvanları Yemleme Sıklığı.....	31
4.9. Yetiştiricilerin Köy Tavukçuluğundan Vazgeçme Nedenleri.....	32
4.10. Hastalıklara Karşı Aşı ve İlaç Kullanımı.....	33
4.11. Hastalıklara Karşı Tedavi Uygulanma Durumu ve Uygulanan Tedavi...	35
4.12. Yetiştiricilerin Kuş Gribi Hastalığıyla İlgili Düşünceleri.....	37
4.13. Yetiştiricilerin Dışarıdan Ürün Satın Alıp Almama Durumu.....	38
4.14. Ürünlerin Değerlendirilme Durumu.....	39
4.15. Gelir Düzeyinin Artmasının Üretime Etkisi.....	43
4.16. Üretilen Ürünlerin Satılıp Satılmama Durumu.....	44
4.17. İşletmelerin Örgütlenme Durumları.....	45
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	48

KAYNAKLAR.....	53
ÖZGEÇMİŞ.....	57

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

FAO	: Food and Agriculture Organization
Kg	: Kilogram
USDA	: United States Department of Agriculture
H7N9	: Avian Influenza A
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
Mm	: Milimetre
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
X^2	: Ki-kare testi
P	: Anlamlılık seviyesi
Vb	: Ve benzeri
ÖNMSZ	: Önemsiz
Ark	: Arkadaşları
Vs	: Vesaire
Vd	: Ve diğerleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1.	Bingöl İl Haritası.....	17
Şekil 4.1.	Hastalıklara Karşı Tedavi Uygulanma Durumu.....	36
Şekil 4.2.	Hastalıklara Karşı Uygulanan Tedavi Yöntemleri.....	37
Şekil 4.3.	İşletme Sahiplerinin Örgütlere Üye Olma Durumu.....	46
Şekil 4.4.	Üye Olunan Kooperatifler.....	47

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1.	Bingöl İli Kanatlı Hayvan Sayısı.....	3
Tablo 1.2.	Bingöl İli Kanatlı Hayvan Sayılarının İlçelere Göre Dağılımı.....	4
Tablo 4.1.	Yetiştiricilerin Cinsiyet, Eğitim Durumu ve Mesleklerine Ait Özellikler	21
Tablo 4.2.	Birey Sayıları İtibari İle Kümes İşlerini Yapan Kişilerin Sayı ve Oranları.....	22
Tablo 4.3.	Gruplar İtibariyle Köy Tavukçuluğu Yapma Nedeni.....	24
Tablo 4.4.	Hayvan Sayıları ve Türlerine Göre Dağılımı.....	26
Tablo 4.5.	Gruplara göre Hayvanların Temin Şekilleri.....	28
Tablo 4.6.	Hayvanların Barınma Durumlarına Ait Bilgiler.....	29
Tablo 4.7.	Gruplar İtibariyle Tavukların Tüy Rengine Göre Dağılım.....	31
Tablo 4.8.	Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Kaynağı ve Hayvanları Yemleme Sıklığı.....	32
Tablo 4.9.	Köy Tavukçuluğundan Vazgeçme Nedeni ve Köy Tavukçuluğunun Sorunu.....	33
Tablo 4.10.	Hastalığın Görüldüğü Ayların Dağılımı, Aşı ve İlaç Kullanımı, Hastalığın Sürüye Etkisi (%).....	35
Tablo 4.11.	Yetiştiricilerin Kuş Gribi İle İlgili Düşünceleri.....	38
Tablo 4.13.	Dışarıdan Ürün Satın Alıp Almama Durumu.....	39
Tablo 4.14.	Ürünlerin Değerlendirilme Durumunun Gruplar İtibariyle Dağılımı..	42
Tablo 4.15.	Üretimdeki Değişim Durumunun Dağılımı.....	43
Tablo 4.16.	Yetiştiricilerin Ürünleri Değerlendirme Durumu.....	44
Tablo 4.17.	Üreticilerin Gruplar İtibariyle Ürün Satıp Satmama Durumu.....	45

BİNGÖL İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN YAPISI

ÖZET

Köy tavukçuluğu bütün dünyada çok eski dönemlerden itibaren uygulanan bir üretim biçimidir. Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yaygın olup, kırsal kesimdeki çoğu aileler için hayati öneme sahiptir. Bu çalışmada, örnek populasyonu temsil edecek şekilde basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen köylerde üreticilerle yüz yüze yapılan anketler aracılığı ile Bingöl ili köy tavukçuluğunun yapısı incelenmiştir. Üreticilere uygulanan anketlerde üreticilerin sosyo-ekonomik durumları, barınak yapıları, bakım bilgileri ve üretici sorunlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Üreticilerin % 75,7'si erkek, %24,3'ü ise bayandır. Yetiştiricilerin yaş ortalaması 45,2 olarak hesaplanmıştır. Barınak yapısının üreticiler (erkekler) tarafından gerçekleştirildiği (%90), diğer işlerin ise kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Hastalıklar daha çok Eylül- Kasım aylarında görülmekte (%40,4) ve %53,2'sinde hastalık görülmekte ve hayvanların neredeyse tamamına yakını ölmektedir. Üretilen yumurta ve etin genellikle aile tarafından tüketildiği ve bir kısmının da hediye olarak verildiği tespit edilmiştir. Üreticilerin %14'ü bir tarımsal örgüte kayıtlıdır. Çiftçilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %95'ini kooperatifler oluşturmaktadır. Kümes hayvanlarının beslenmesinde konsantre yemin hemen hemen hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Beslemede daha çok artıklar (%91), otlatma (%59) ve dane yemin (%28,2) kullanıldığı saptanmıştır. Bingöl ilindeki köy tavukçuluğu dünyada uygulanan geleneksel köy tavukçuluğu ile paralellik göstermektedir. Bingöl'de bu konuda yapılmış bir çalışma olmadığından, bu çalışmanın Bingöl ilinin köy tavukçuluğunun yapısını ortaya koyması açısından ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak teşkil etmesi bakımından büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Bingöl, köy tavukçuluğu, üretici.

THE STRUCTURE OF VILLAGE POULTRY OF BINGOL PROVINCE

ABSTRACT

Village poultry farming is a family production system known from ancient time in the world. It can be found in all developing and non-developed countries and play a vital role in many poor rural households. In this research sample populations to represent the villages selected by simple random sampling method with producer through face to face surveys of structures backyard poultry were examined in the province of Bingol. In this surveys that applied to the producers aimed to figure out their socio-economic conditions, shelter structures, care knowledge and manufacturer problems. 75.7% of growers were male, while 24.3% were female. The average ages of farmers are calculated as 45.2. The poultry-houses have been built by producers (men 90%) and the other labor has been done by women. Bird diseases seen more in September and November (40.4%) and birds were dead after seeing disease (53.2%). The produced eggs and meat are generally consumed by the family and some of them were given as gift. 14% of farmers are registered in an agricultural organization. 95% of these organizations are cooperatives. It was found out that concentrate feed was almost never used in raising poultry in the villages. It was confirmed that mostly feed by product and / or leftover (%91) pasturage (%59) and grain feed (%28.2) were used in feeding poultry. Village poultry production in Bingol province of Turkey has similarities with traditional village poultry practiced throughout the World. It can be said that this work is utmost importance. Because of the revealing the structure of Bingol village poultry farming and then serving as a resource for studies will be conducted in terms.

Keywords: Bingöl, village poultry, farmer.

1. GİRİŞ

1.1. Köy Tavukçuluğu Nedir?

Köy tavukçuluğu bütün dünya da çok eski dönemlerden itibaren uygulanan bir üretim biçimidir. Aile tavukçuluğu, bahçe tavukçuluğu veya ekstansif sistem gibi isimlerle de tanımlanmaktadır. Sürü büyüklüğü ve sağladığı katkılara göre isimlendirme değişebilmektedir. Yumurta ve et verimleri düşük ve ölüm oranı yüksek olmasına rağmen, köy tavuğu üretimi dünyada yaygınlığını sürdürmektedir. Kırsal kesimde, tavuk üretimi diğer tarımsal faaliyetler içerisinde ikinci derecede öneme sahip olmasına rağmen, özellikle üreticilerin hayvansal protein ihtiyacının %30'dan fazlasını karşılaması ve fazla ürünlerin satılarak aile bütçesine gelir sağlaması bakımından önemlidir (FAO 2008; Şekeroğlu ve Sarıca 2010).

Köy tavukçuluğu gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yaygın olup kırsal kesimdeki çoğu aileler için hayati öneme sahiptir. Yumurta ve tavuk eti ile hayvansal protein kaynağı olan tavuklar, ayrıca ailelerin ilaç, giyecek ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasında değiş-tokuş materyali veya gelir kaynağıdır. Köy tavukçuluğu bazı ülkelerin toplam kanatlı hayvan popülasyonu ve üretiminde önemli paya sahiptir (Aksoy vd 2007). Dünyada kanatlı varlığının yaklaşık %80'i ekstansif şartlarda üretilmektedir (Şekeroğlu ve Sarıca 2010).

Ayrıca gelişmekte olan Bangladeş (%80), Nijerya (%94), ve Etiyopya (%99) gibi ülkelerde köy tavuklarının oranı %90'ı bulmaktadır (Branckaert, ve Guèye 1999; Tadelle vd 2000; Sarkar ve Golam 2009).

Ayrıca böcek kontrolü, gübre üretimi, özel festivaller ve geleneksel kutlamalarda yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Tavukların ailedeki sahipleri ev kadınları ve çocuklar olup kadınların ailedeki konumlarının güçlenmesine katkıda bulunurlar. Köy tavuklarından elde edilen gelir entansif üretimdeki tavuklardan daha düşük olmakla birlikte, barındırma, hastalık kontrolü, yetiştirme uygulamaları ve ilave besleme için masraflar çok düşüktür. Son yıllarda gelişmiş ülkelerde biyolojik veya doğal hayvansal ürünlere talep eğilimi artmaktadır. Serbest yetişen hayvanlardan elde edilen, hayvan refahını ön planda tutan üretimlerden sağlanan ürünler daha yüksek fiyatla pazarlanabilmektedir. Ülkemizde köy tavukçuluğundan elde edilen ürünlerin miktarı ve sosyal hayata etkisi önemli düzeyde olmasına rağmen; bu alanda yapılan çalışmalar çok yetersizdir. Son yıllarda kuş gribi nedeniyle sistem yok edilme riski tehlikesi ile karşı karşıya getirilmiştir. Ülkemizde yaygın bir üretim potansiyeli olan bu sistemin bir üretim modeli yoktur. Kontrollü üretim ve ürün toplama-dağıtma sistemi ile köy tavukçuluğu; organik üretim ve tavuk refahını ön plana alan tüm üretim sistemleri için bir alan haline getirilebilir (Şekeroğlu ve Sarıca 2010).

Ülkemizde köy tavukçuluğu ailenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde yumurta üretmek, konukları olduğunda kıracak bir yumurtası ve kesecek bir tavuğu olması ve üretim fazlasıyla da küçük bazı ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Zaman içerisinde birçok yörede yumurta ve tavuk eti ihtiyacı endüstriyel üretimden sağlanmaktadır. Bununla birlikte birçok yörede endüstriyel üretimden sağlanan damızlıklarla köy tavukçuluğu yapıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan doğal gurkluk yoluyla damızlık üretiminin devam ettirildiği yörelerde bulunmaktadır (Türkoğlu ve Eleroğlu 1999).

1.2. Köy Tavukçuluğunun Yapısı ve Amacı

Ülkemiz Osmanlı devleti döneminde köy tavuklarından elde edilen yumurtaları ihraç eden bir ülke olmasına karşın, sonraları bu yetiştirme sisteminde üretim artışı sağlayacak önlemler alınamamıştır (Sarıca ve Türkoğlu 2004).

Toplam et ve yumurta üretimi içerisinde köy tavukçuluğundan elde edilen yumurta ve et miktarı, son yıllarda kuş gribi nedeniyle düşmesine rağmen, hala önemini korumaktadır.

Toplam üretimde sistemin payına ait veriler tahminlere dayanmaktadır. Ayrıca köy tavukçuluğu üzerinde yeterli araştırma olmayıp, üretimin bir sistem altına alınmasına yönelik proje ve çalışmalar yetersizdir. Gelişmekte olan ülkelerde genellikle her ailenin 5–20 arasında tavuğu vardır. Hayvanlar gündüzleri serbest olarak dolaşarak yemlerini toplarlar akşamları ise kapalı alana alınırlar. Hayvanlara gerekirse ek yemde verilmektedir (Pandey 1992).

Köy tavukçuluğu yapan işletmeler genel olarak kırsalda yer alır. Bu işletmelerin büyük çoğunluğu aile işletmeleridir ve aile bireylerinin et ve yumurta ihtiyacını karşılamak için faaliyet gösterirler. Köy tavukçuluğu kırsal kesimlerde ailelerin geçinmelerinde hayati bir rol oynamaktadır. Köy tavukçuluğu ailelerin yumurta ve et ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken bir miktar ürün satışıyla da ailelerin ilaç, giyecek ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasına da yardımcı olmaktadır. Köy tavukçuluğu genellikle çocuklar ve kadınlar tarafından yapılmaktadır (Copland ve Alders 2005).

1.3. Bingöl İli Kanatlı Hayvan Mevcudu

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlüğü verilerine göre; Bingöl’de 2013 yılına ait kanatlı hayvan sayıları Tablo 1.3’de verilmiştir (Anonim 2013). Bingöl ili kanatlı hayvan sayısının %73.6’sını yumurta tavuğu oluşturmakta, bunu %20 oran ile hindi izlerken kaz ve ördek hayvan sayılarının oranı ise %6.4 olarak görülmektedir.

Tablo 1.1. Bingöl ili kanatlı hayvan sayısı

Hayvan Türü	Hayvan Sayıları (Adet)
Yumurta tavuğu	149,500
Et tavuğu	0,0
Hindi	40,700
Ördek	4,735
Kaz	8,085
Toplam	203,020

Kaynak: Anonim 2013

Bingöl ili kanatlı hayvan sayılarının ilçelere göre dağılımına bakıldığında ise; Merkez ilçesinde (82 bin), Karlıova ilçesinde (57 bin) ve Solhan ilçesinde (26 bin) yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 1.3.1).

Tablo 1.2. Bingöl ili kanatlı hayvan sayılarının ilçelere göre dağılımı

İlçeler	Kanatlı Hayvan Sayısı (adet)
Merkez	82,200
Adaklı	12,050
Genç	13,150
Karlıova	57,800
Solhan	26,250
Yayladere	6,125
Yedisu	2,825
Kiğı	2,620
Toplam	203,020

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2013)

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada Bingöl İli köy tavukçuluğu üretim biçiminin yapısı araştırılmış ve yetiştiricilerin sorunları belirlenerek daha ekonomik ve daha karlı bir üretim için öneriler sunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Bingöl ili merkez ve ilçelerle yapılmakta olan köy tavukçuluğunun yapısını ve sorunlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, Bingöl ili merkez ve ilçelerine bağlı köyler arasından örnek popülasyonunu temsil edecek şekilde basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen köylerde üreticilerle görüşülerek anketler yapılmış ve bu anket sonuçları değerlendirilerek köy tavukçuluğunun yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Üreticilere uygulanacak anketlerde, üreticilerin sosyo-ekonomik durumları,

kümeslerin yapısal özellikleri ve hayvanların bakım ve beslenmesi ile ilgili sorular yer almıştır.

1.6. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada 2013–2014 yılları arasında Bingöl ilinde köy tavukçuluğu yapan işletme sahipleri ile yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu bilgiler ışığında hazırlanan araştırma çeşitli alt bölümlerden oluşmaktadır. Giriş kısmında, konunun ve araştırmanın önemine değinilmiş, genel olarak araştırmanın amaçları ortaya konmuştur. Önceki çalışmalar kısmında, ülkemizde ve dünyada bu konuda yapılan çalışmalar ve sonuçları anlatılmıştır. Materyal ve Yöntem kısmında analiz ve hesaplamaların ne şekilde yapıldıkları anlatılmış ve konuyla ilgili olarak bazı bilgiler ve tanımlar da bu kısımda verilmiştir. Araştırma bulgularının verildiği bölümde işletmelerin ve işletme sahiplerinin genel özellikleri anlatılmış, işletme sahiplerinin temel hayvancılık bilgisi, işletmelerin barınak durumları, hayvan besleme, bakım ve yönetim özelliklerine değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise araştırma kısaca özetlenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Köy tavukçuluğunun yapısını ortaya koymak ve incelemek amacıyla gerek yurt dışı ve gerekse yurt içinde birçok araştırmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların çoğu bölgesel olarak planlanmış ve belirli bir pilot bölge seçilerek o bölgedeki köy tavukçuluğunun yapısı incelenmiştir. Köy tavukçuluğu konusunda yapılan bazı çalışmalar aşağıda verilmiştir.

2.1. Köy Tavukçuluğu ile İlgili Farklı Ülkelerde Yapılmış Olan Çalışmalar

Aini (1990) tarafından yapılan bir çalışmada, köy sürülerinden elde edilen yumurtaların ve tavuk etinin fiyatının entansif sürülerden üretilenlerden iki üç katı daha fazla olduğu saptanmıştır.

Pandey (1992) bir çalışmada, yumurta veriminin düşük, ölüm oranının yüksek olduğu köy tavukçuluğunun, dünyada yaygın olarak yapılan bir üretim sistemi olduğunu bildirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, genellikle her ailenin 5-20 arasında tavuğu olduğunu, hayvanların gündüzleri serbest olarak dolaşarak yem topladıklarını ve akşamları ise kapalı alana alındıklarını belirtmiştir. Ayrıca hayvanlara gerektiğinde ek yem de verildiğini söylemiştir.

Spradbrow (1993) tarafından yapılan çalışmada, köy tavuklarının çok özel festivallerde ve törenlerde kullanılması yanında sahiplerine gübre sağladığı ve böceklerin kontrolünde de faydalı olduğu bildirilmiştir.

Kitalyi (1998) Afrika'nın kırsal bölgelerinde köy tavukçuluğu üretim siteminde bölgesel ırkların kullanıldığını, işletmede ortalama aile genişliğinin 12-24 kişi olduğunu saptamıştır. Ortalama tavuk sayısının 22,57 adet olduğunu, her tavuğun yılda 1,1-3,2 defa

kuluçkaya yattığını, her kuluçkaya 13-15 yumurta konduğunu, kuluçka randımanının %71-79 ve ölüm oranının ise %19-66 olduğunu belirtmiştir.

Branckaert ve Gueye (1999) tarafından yapılan çalışmada köy sürülerinden üretilen yumurtaların ve tavuk etinin fiyatının entansif sürülerden üretilenlerden iki üç katı daha fazla olduğu saptanmıştır.

Branckaert vd (2000) köy tavukçuluğunun başlıca problemlerinin yüksek ölüm oranı, barındırma, ıslah, pazarlama, kredilendirme, eğitim ve tarımsal yayım olduğunu bildirmişlerdir. Yüksek ölüm oranının başlıca nedeninin ise özellikle Newcastle hastalığı olduğu, yırtıcı hayvanlar ve kazaların da kayıplara neden olduğunu belirtmişlerdir.

Benabdeljelil vd (2001) Maraco'da köy şartlarındaki tavuk çiftliklerinde yapmış oldukları çalışmada, hayvanların yılda 3 defa kuluçkaya yatırıldığını ve her kuluçkada bir tavuk altına 13-14 yumurta koyulduğunu saptamışlardır. Kuluçka randımanının %64-78, yıllık yumurta veriminin 78 adet, ergin canlı ağırlığının erkeklerde 1,7-4,2 kg ve dişilerde 1,0-3,7 kg olduğunu belirtmişlerdir. Köy tavukçuluğu işletmelerinde üretilen tavuk ürünlerinin %48'nin tüketildiğini ve %52'nin ise satıldığını belirtmişlerdir.

Tadelle ve Ogle (2001) Etiyopya'da köy tavukçuluğu üretim sistemi hakkında yaptıkları çalışmada, üretilen her 100 yumurtanın yaklaşık 21 tanesinin satıldığını, 19 adetinin aile tarafından tüketildiğini, 5 adetinin hediye edildiğini, 49 adetinin kuluçkalık olarak değerlendirildiğini ve canlı hayvanların 3 adetinin adak olarak kesildiğini 1 adetinin ise hediye edildiğini bildirmişlerdir.

Csorbai vd (2002) Macaristan'da Somogy bölgesinde yumurtacı köy tavukçuluğu üretim sistemleri ile yaptıkları çalışmada; işletmelerde ortalama tavuk sayısının 22 adet, yumurta veriminin 110-230 adet/yıl (ortalama 163 adet/yıl), yem tüketiminin 201,5 g/tavuk/gün olduğunu belirtmektedirler.

Farooq vd (2002) Pakistan'da köy tavuklarıyla yaptıkları çalışmada; sürü büyüklüğünü 22 adet, kuluçka randımanı %61,2, kuluçka olma sıklığını 4,6 defa/yıl, her kuluçkada 15,1 yumurta/tavuk konduğunu ve ölüm oranını %23,6 olarak bulmuşlardır.

Khalafalla vd (2002) Sudan'da köy tavukçuluğu üretim sistemiyle yaptıkları çalışmada; sürü büyüklüğünün 6-6,3 adet, her tavuğun ortalama 3,1 defa/yıl kuluçkaya yattığını, her kuluçkaya 2-20 yumurta/tavuk konulduğu, kuluçka randımanının %78 olduğunu, çiftçilerin %48,7'sinin geceleri barınacak yer sağladıklarını ve tavukların sahiplerinin genel olarak evin kadınları olduğunu belirtmişlerdir.

Mwalusanya vd (2002)'nin Tanzanya'nın Morogora bölgesinde köy tavukçuluğunun durumunu inceledikleri çalışmada, her kuluçkaya yatan tavuğun altına ortalama 11,8 adet yumurta konduğunu ve yumurta ağırlığının 44,1 gr olduğunu bildirmişlerdir. Kuluçka randımanının %83,6, ergin canlı ağırlığının horozlarda 1948 g, tavuklarda ise 1348 g olduğunu belirtmişlerdir.

Kristjanson vd (2004) yaptıkları çalışmada, gelir düzeyi düşük olan kimselerin kümes hayvanlarına sahip olmalarının, onların yoksulluktan kurtulmalarına yardım edebileceğini bildirmişlerdir.

Riise vd (2004) tarafından yapılan çalışmada, kümes hayvanlarının özellikle kadının kendi öz güvenini ve toplumdaki sosyal statüsünü artırmada etkili olduğu bildirilmiştir.

Upton (2004) tarafından yapılan çalışmada, köy tavukçuluğundan sağlanan kazancın genellikle düşük miktarlarda olduğu görülmüş, köy tavukçuluğunun aynı zamanda çevre dostu olduğu ve geliştirmek için az da olsa bir miktar krediye ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Ancak gelişmekte olan ülkelerin bu kredileri verme şansının oldukça az olduğu, bu nedenle çok sayıda ulusal ve uluslararası kuruluşların çeşitli projeler çerçevesinde destek verdikleri saptanmıştır.

Alabi ve Aruna (2005) Nijerya'da aile tavukçuluğu ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, üretilen tavuk ürünlerinin %52,63'ünün satış için, %32,82'nin ev tüketimi için, %5,92'sinin dini törenler için, %0,66'sının özel günler için tüketildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, üretim maliyetinin %19,6'sının yemden, %80,4'nün ilaç ve aşından kaynaklandığını ve gelirin %79,3'nün canlı hayvan satışından, %20,7'sinin de yumurta satışından olduğunu belirtmişlerdir.

Copland ve Alders (2005)'e göre; köy tavukçuluğu yapan işletmeler genel olarak kırsalda yer alır. Bu işletmelerin büyük çoğunluğu aile işletmeleridir ve aile bireylerinin et ve yumurta ihtiyacını karşılamak için faaliyet gösterirler. Köy tavukçuluğu kırsal kesimlerde ailelerin geçinmelerinde hayati bir rol oynamaktadır. Köy tavukçuluğu ailelerin yumurta ve et ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken bir miktar ürün satışıyla da ailelerin ilaç, giyecek ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasına da yardımcı olmaktadır. Köy tavukçuluğu genellikle çocuklar ve kadınlar tarafından yapılmaktadır.

Flock (2005) tarafından yapılan araştırmada, dünyada yumurta tüketiminin %25'inin, kanatlı eti tüketiminin ise %10'unun küçük aile sürülerinden elde edildiği bildirilmiştir.

Holmann vd (2005) yaptıkları çalışmada, gelir düzeyi düşük olan kimselerin kümes hayvanlarına sahip olmalarının, onların yoksulluktan kurtulmalarına yardım edebileceğini bildirmişlerdir.

Aklilu vd (2007) tarafından Etiyopya'da kanatlı eti tüketimi ve pazarlama durumunu incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, hane reisi kadın olan ailelerde kanatlı eti tüketim oranı %66, hane reisi erkek olan ailelerde kanatlı eti tüketim oranı %25 olarak saptanmıştır. Özellikle dini bayramlarda kanatlı eti fiyatlarında kaymalar gözlenmiştir. Sektörün yararlanması için piyasa bilgilerinin iyi değerlendirilmesi, altyapı, pazar sorunlarının çözülmesi ve dikkatli bir planlama yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Sonaiya (2007) tarafından yapılan çalışmada, gelişmekte olan ülkelerdeki çoğu kırsal bölgelerde kümes hayvanları ile kadınların ilgilendiği bildirilmiştir. Aile tavukçuluğunun kırsal kesimdeki ailelerin gelirlerinin % 19-50'sini karşıladığı, toplam kümes hayvanları sayısının %77'sini oluşturduğu ve köylerde tüketilen kümes hayvanları ürünlerinin % 98'ini karşıladığı saptanmıştır. Ev halkının kümes hayvanlarını ev artıklarıyla beslenmesiyle yumurta ve et tüketiminde artışlar olduğu gözlenmiştir. Birçok devletin yoksulluğu azaltma stratejilerine köy tavukçuluğunu dâhil ettikleri ve bunun uygulanmasıyla 2015'den önce yoksul sayısını yarıya indireceğini tahmin ettikleri bildirilmiştir. Bu araştırmacı, köy tipi kanatlı hayvan yetiştiriciliğinin kasaba ve kentlerin dış kesiminde de yapıldığı için "aile tavukçuluğu" deyimini tercih etmektedir.

Moreki (2010) Chobe ilçesinde Serowe, Palapye ve Maunatlala köylerinde köy tavukçuluğunun üretim performansını değerlendirmek amacıyla 95 hane ile yaptığı çalışmada, ailelerin gelir kaynaklarına ek olarak köy tavukçuluğu yaptıklarını ve köylerin genelinde kümes büyüklüğünün 18 adet hayvan olduğunu bildirmiştir. Newcastle hastalığının ve bilinçsiz avlanmanın tavuk kayıplarına neden olduğu sonucu saptanmıştır.

Moreki vd (2010) Botsvana'da Chobe ilçesinde iki köyde 44 hane ile yaptıkları çalışmada, daha çok kadınların köy tavukçuluğu yaptıklarını belirtmişlerdir. Tavukların aile ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satıldığını saptamışlardır.

Tadesse vd (2013) Etiyopya'nın doğu Shewa bölgesinde köy tavukçuluğunun yönetim uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla 180 hane ile yapılan çalışmada, yetiştiricilerin %97,8'inin ek yemleme yaptıkları, ek yemleme materyali olarak %95 mısır ve buğdayın kullanıldığı belirlenmiştir. Yayımlı hizmetlerinin katılımcılar tarafından kullanılma oranı ise %41,2 olarak saptanmıştır.

2.2. Köy Tavukçuluğu ile İlgili Ülkemizde Yapılmış Olan Çalışmalar

Ülkemizde köy tavukçuluğunun mevcut durumunu ortaya koymak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar genel olarak bölgesel olarak yapılmıştır. Araştırmaların çoğu Tokat, Sivas, Artvin ve Batman gibi illerde yürütülmüştür. Bu konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Türkoğlu ve Eleroğlu (1999) tarafından yapılan araştırmaya göre; ülkemizde köy tavukçuluğu ailenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde yumurta üretmek, konukları olduğunda kıracak bir yumurtası ve kesecek bir tavuğu olması ve üretim fazlasıyla da küçük bazı ihtiyaçları karşılamak amacıyla yönelik yapılmaktadır. Zaman içerisinde birçok yörede yumurta ve tavuk eti ihtiyacı endüstriyel üretimden sağlanmaktadır. Bununla birlikte birçok yörede endüstriyel üretimden sağlanan damızlıklarla köy tavukçuluğu yapıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan doğal gurkluk yoluyla damızlık üretiminin devam ettirildiği yöreler bulunmaktadır.

Akşimşek (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, kuş gribi vakasından sonra Tokat ilinde köy tavukçuluğunun yapısı araştırılmıştır. Araştırmada Tokat ili 5 alt yöreye ayrılmış ve 153 işletmede yüz yüze görüşülerek anket uygulanmış ve şu sonuçlar bulunmuştur; Tokat ilinde köy tavukçuluğu yapan işletmelerde, ortalama 8,69 adet kanatlı ve 8,59 adet tavuk bulunduğu saptanmıştır. Köy tavukçuluğu yapan işletmelerin %87,07'si sadece beyaz ve kahverengi tüylü tavukları yetiştirmeyi tercih ettikleri saptanmıştır. İşletmelerde 3m² lik barınakların tercih edildiği (%36,38) barınak yapımının erkekler tarafından gerçekleştirildiği (%97,56) ve yemleme sulamanın (%59,35) kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. İşletmelerin %36,06'nın yemlik ekipmanı %44,18'nin suluk ekipmanı kullandıkları belirlenmiştir. İşletmelerin %65,73'ü ek yem olarak buğday kullanmaktadır. Tokat ili köy tavukçuluğu işletmelerinde kuluçka faaliyetinin Mart-Nisan-Mayıs aylarında (%92,81) yapıldığı saptanmıştır. Tokat ili köy tavukçuluğu işletmelerinde hastalıklar daha sık olarak Aralık-Şubat ayları arasında görülmekte (%91,82) ve işletmelerin %98,86'sında hastalık görüldükten sonra hayvanların tamamına yakını ölmektedir. Köy tavuğu işletmelerinde üretilen yumurta ve etin aile tarafından tüketildiği ve bir kısmının da hediye olarak verildiği tespit edilmiştir. Tokat ili köy tavukçuluğu işletmelerinde bulunan işletmecilerin %45,91'inin herhangi bir tarımsal örgüte kayıtlı olduğu, çiftçilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %74,33'nü Tarım Kredi Kooperatiflerinin oluşturduğu belirtilmiştir. Tokat ili köy tavukçuluğunun dünyada uygulanan geleneksel köy tavukçuluğu ile paralellik gösterdiği saptanmıştır.

Çiçek ve Tandoğan (2008)'ın yaptıkları çalışmada, Türkiye'nin ticari yumurta üretiminin yaklaşık %12'sini Afyonkarahisar'ın karşıladığını bildirmişlerdir. Fakat bu ilin, coğrafi konumu nedeniyle ülkenin hem önemli bir kavşak noktası, hem de kuş gripinin yayılmasında önemli bir etken olduğu düşünülen göçmen kuşların göç yolu ve sulak alanların yoğun olarak bulunduğu bir bölgede bulunduğu bildirilmiştir. Türkiye'de kuş gripinin görüldüğü Ekim 2005 ve Aralık 2006 tarihlerinde ilde herhangi bir vakaya rastlanmamıştır. Buna rağmen ülke geneline paralel olarak ilde kanatlı ürünlerinin hem üretim miktarı, hem de ürün fiyatlarında azalmalar meydana gelmiştir. Salgın sonrası ülke genelinde alınan tedbirler neticesinde sektörün tekrar bir ivme yakaladığını söylemek mümkündür. Yine de salgının dünyadaki genel durumuna dayanarak Türkiye'de tekrar ortaya çıkma ihtimali nedeniyle koruyucu önlemler devam etmelidir. Bu çalışmada

kanatlı sektörünün ilin ekonomisindeki önemine değinilerek, salgın dolayısıyla yaşanan gelişmeler, üretim, işletme sayısı, fiyatlar ve alınan önlemler yönünden incelenmiştir.

Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan bir çalışmada, Batman yöresine ait köy tavukçuluğun durumu ortaya konulmak istenmiştir. Bu çalışma, Batman ilindeki köylerde yapılmakta olan kümes hayvanı yetiştiriciliğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmanın araştırma materyalini Batman ilinin Sason, Beşiri ve Gercüş ilçesi içerisindeki 14 köyden toplam 124 kişinin katılımıyla yapılan anketler oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, Batman ili köylerinde kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu söylenebilir. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %99'unun kümeslerinin zemininin toprak olduğu saptanmıştır. Köylerde kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yemi hemen hemen hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Kümes hayvanlarının beslenmesinde daha çok dane yem + otlatma + artıklar kullanıldığı saptanmıştır.

Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) yaptıkları araştırmada, Tokat ilinde köy tavukçuluğunun bazı özelliklerini incelemişlerdir. Tokat ili gelişmişlik özelliklerine göre 5 alt yöreye ayrılmış ve 41 köyde 153 aile ile yüz yüze görüşülerek anket uygulanmış ve şu sonuçlar bulunmuştur. Tokat ili köy tavuklarında hastalıklar daha sık olarak Aralık-Şubat ayları arasında görülmektedir. Köy tavuğu yetiştiren aileler, ürettiği yumurta ve etin aile tarafından tüketildiği ve bir kısmının da hediye olarak verildiği tespit edilmiştir. Tokat ilinde tavuk bulunduran çiftçilerin %45,91'i bir tarımsal örgüte kayıtlıdır. Üreticilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %74,33'ünü Tarım Kredi Kooperatifleri oluşturmaktadır.

Şekeroğlu ve Sarıca (2010) tarafından köy tavukçuluğu yetiştirme sistemi ile ilgili bazı uygulama modellerinin tanıtılması ve ülkemiz için bu modellerin tartışılmasına zemin hazırlaması amacıyla yapılan çalışmaya göre; köy tavukçuluğu bütün dünyada çok eski dönemlerden itibaren uygulanan bir üretim biçimidir. Aile tavukçuluğu, bahçe tavukçuluğu veya ekstansif sistem gibi isimlerle de tanımlanmaktadır. Sürü büyüklüğü ve sağladığı katkılara göre isimlendirme değişebilmektedir. Sistemde elde edilen ürünlerin bir kısmı ailenin ihtiyacını karşılamakta kullanılmakta, artan ürünler de satılarak aile bütçesine katkı sağlanmaktadır. Köy tavukçuluğu gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yaygın olup kırsal kesimdeki çoğu aileler için hayati öneme sahiptir. Yumurta

ve tavuk eti ile hayvansal protein kaynağı olan tavuklar, ayrıca ailelerin ilaç, giyecek ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasında değiş-tokuş materyali veya gelir kaynağıdır. Ayrıca böcek kontrolü, gübre üretimi, özel festivaller ve geleneksel kutlamalarda yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Tavukların ailedeki sahipleri ev kadınları ve çocuklar olup kadınların ailedeki konumlarının güçlenmesine katkıda bulunurlar. Köy tavuklarından elde edilen gelir entansif üretimdeki tavuklardan daha düşük olmakla birlikte, barındırma, hastalık kontrolü, yetiştirme uygulamaları ve ilave besleme için masraflar çok düşüktür. Son yıllarda gelişmiş ülkelerde biyolojik veya doğal hayvansal ürünlere talep eğilimi artmaktadır. Serbest yetişen hayvanlardan elde edilen, hayvan refahını ön planda tutan üretimlerden sağlanan ürünler daha yüksek fiyatla pazarlanabilmektedir. Ülkemizde köy tavukçuluğundan elde edilen ürünlerin miktarı ve sosyal hayata etkisi önemli düzeyde olmasına rağmen; bu alanda yapılan çalışmalar çok yetersizdir. Son yıllarda kuş gribi nedeniyle sistem yok edilme riski tehlikesi ile karşı karşıya getirilmiştir. Ülkemizde yaygın bir üretim potansiyeli olan bu sistemin bir üretim modeli yoktur. Kontrollü üretim ve ürün toplama-dağıtma sistemi ile köy tavukçuluğu; organik üretim ve tavuk refahını ön plana alan tüm üretim sistemleri için bir alan haline getirilebilir.

Bayraktar (2012) tarafından Artvin ili köy tavukçuluğunun yapısal özellikleri incelenmiştir. Bu çalışmada rakımın köy tavukçuluğundaki etkileri üzerinde de durulmuştur. Araştırmada Artvin ili denizden 0-500 m, 501-1000 m ve 1000 m üzeri yükseklik olarak 3 bölgeye ayrılmıştır. Araştırmada 23 köyde toplam olarak 223 işletmede yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır. Ayrıca anket uygulamasından önce her yükseklik bölgesinde üç köyden üçer aile belirlenmiş, bu köylerdeki işletmelere performans kayıt formları verilmiş ve her ay toplanmıştır. Bu şekilde dokuz ay boyunca tavukların yumurta verimi, yumurta ağırlığı, gürk sayısı ve çıkan civciv sayısı kaydedilmiş ve şu sonuçlar bulunmuştur; Artvin ili köy tavukçuluğu yapan işletmelerde ortalama olarak 14,74 adet kanatlı ve 13,94 adet tavuk olduğu saptanmıştır. Köy tavukçuluğu yapan işletmelerin %34,75'inin kahverengi tavukları yetiştirmeyi tercih ettikleri saptanmıştır. Köy tavukçuluğu işletmelerinde 5m²'lik barınaklar tercih edilmekte (%30,06) olduğu, barınakların erkekler tarafından (%42,16) yapıldığı ve rakım yükseldikçe bu oranın arttığı tespit edilmiştir. Barınakların temizliği (%63,38) hayvanları yemleme-sulama (%69,52) ve barınak temizleme sıklığının iki haftada bir defa (%40,82) kadın tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Köy tavukçuluğu işletmelerinde kuluçka

işleminin, Haziran-Temmuz-Ağustos aylarında (%67,81) yapıldığı saptanmıştır. Köy tavukçuluğunda işletmelerin elde ettikleri ürünleri değerlendirme şekillerine bakıldığında genel olarak aileler tarafından tüketildiği (%64,26) görülmüş ve rakım arttıkça aile içinde tüketimin arttığı belirlenmiştir. Artvin bölgesi köy tavukçuluğu işletmelerinin %29,44'ü bir tarım örgütüne kayıtlıdır. Üreticilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %76,78'ini Tarım Kredi Kooperatifleri oluşturmaktadır. Artvin ili köy tavukçuluğunun yapısı farklı ülkelerde uygulanan geleneksel köy tavukçuluğu işletmeleri ile paralellik göstermektedir.

Demirulus vd (2013) tarafından yapılan bu çalışmada, köy tavukçuluğunun (KT) geliştirilmesi için Diyarbakır ve Tekirdağ illerinde durumunun belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu amaçla, Diyarbakır ilinde merkeze bağlı 31, Tekirdağ ilinde ise merkeze bağlı 15, toplamda 46 köyde çalışma yapılmıştır. Anketler her köyde, o köyün durumunu çok iyi bilen bir kişi ile mülakat yoluyla doldurulmuştur. Sözlü bilgiler alınırken o köye ait KT yansıtan fotoğraflar da çekilmiştir. Anket sonuçlarına göre, köylünün geçim kaynakları arasında Tekirdağ'da hayvancılığın payı Diyarbakır'a göre daha fazla yer alırken, kaz ve hindi yetiştiriciliğinde Diyarbakır öne çıkmıştır. Tavukçuluk ise her iki ilde hemen hemen eşit oranda yapılmaktadır. Tavuklara, Diyarbakır ilinde çoğunlukla kadınlar bakarken, Tekirdağ'da çocuklar, evin erkeği ve yaşlılar da bu işe katılmaktadırlar. Yumurta verimi Tekirdağ'da daha fazla olup, tavukların canlı ağırlığı ve kesim yaşı bakımından da Diyarbakır'a göre daha iyi durumdadır. Temiz su verme ve kümeste barındırma oranına bağlı olarak, KT'dan para kazanabilenlerin de Diyarbakır'a kıyasla Tekirdağ'da daha fazla olduğu, ancak KT geliştirme projesine katılmada Diyarbakır köylüsünün daha istekli olduğu görülmüştür.

Eleroğlu ve ark (2013) tarafından Sivas ilinin iklim, arazi formu, toprak yapısı ve arazi örtüsüne göre 4 agro-ekolojik alt bölgelerinde köy tavukçuluğunun yapısı hakkında araştırma yapılmıştır. Araştırmada Sivas ili köy tavukçuluğunun genel durumunu belirlemek amacıyla 85 köyde 663 aileye yüz yüze anket uygulanmıştır. Araştırmada Sivas ili köy tavukçuluğunda yemleme işlemlerinde %65,0 oranında kadınların birincil etken olduğu saptanmıştır. Köy tavukçuluğunun üretim aşamasında aktif rol oynayan kadınların ürün satışında etkilerinin %38,2 ürün değerlendirmede erkeklerin aktif rolünün %49,1 olduğu belirlenmiştir. İşletmede bulunan tavuklar tüyelerine göre beyaz, kahverengi, siyah ve karışık olarak agro-ekolojik bölgelerin ortalaması sırasıyla; 3,39,

4,78, 3,85 ve 4,25 adet/işletme olarak hesaplanmış, kahverengi ve karışık renkli hayvanların sayısı bakımından bölgeler arasında farklılık önemli bulunmuştur. Bölge farklılığından etkilenmeyen canlı ağırlık ve yumurta ağırlığı ortalama olarak sırasıyla 2,02 kg ve 58,44 g bulunmuştur. Üzerinde durulan bölgelerde köy tavukçuluğu yapan işletmelerin %88,6'sı gereksinim duydukları tavukları kendileri üretmekte %11,4'ü ise dışarıdan satın almaktadır. Sivas ili köy tavukçuluğunun beslenmesinde en çok kullanılan yem maddesini %89,9 ile buğday %5,3 ile karışık yem oluşturmaktadır. Üretilen yumurtanın yemeklik olarak tüketilen kısmı %41,23 ikram olarak verilen kısmı %26,06 pazarlama amaçlı kısmı ise %32,71 olarak bulunmuştur. Köy tavukçuluğunun geliştirilmesi için alınacak önlemler konusunda bölge insanının %31,8'i sağlık koşullarının iyileştirilmesini %22,8'i uygun barınak ve %22'si eğitimi önermektedir. Eğitim ve sağlık konusunda yapılacak çalışmaların yöre köy tavukçuluğunun organik standartlara kavuşturulmasına %53,8 oranında kısa vadede katkı sağlayacağı söylenebilir.

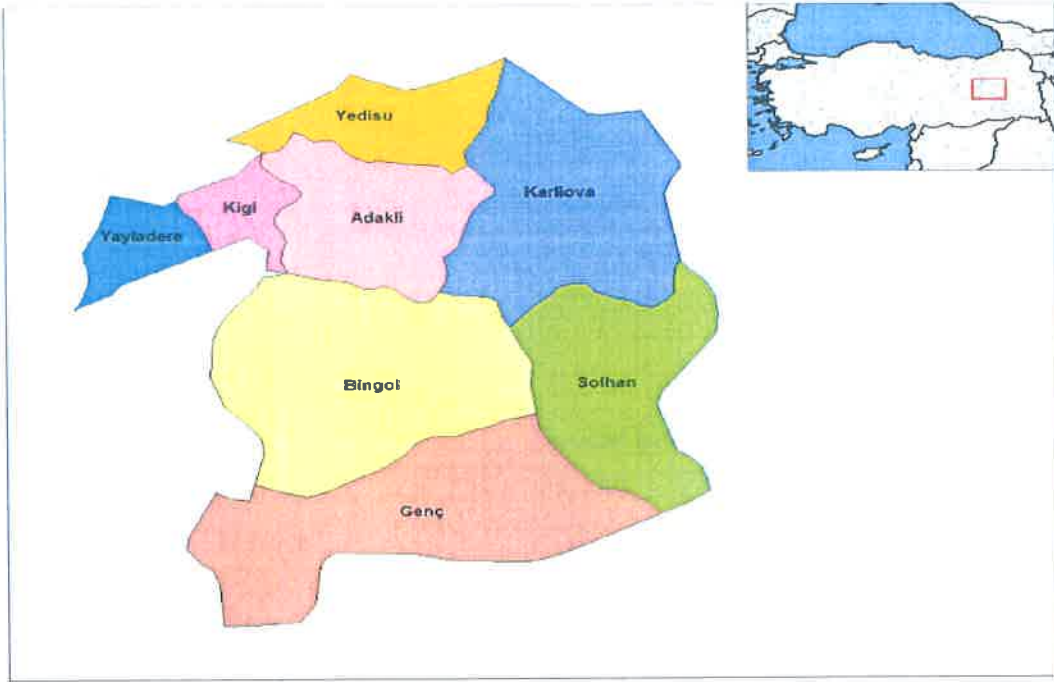
Bural ve İnci (2014) Bingöl ili Merkez ilçesindeki köylerde yapılmakta olan köy tavukçuluğu yetiştiriciliğini incelemek amacıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmanın araştırma materyalini Bingöl ili Merkez ilçesine bağlı 7 köyden toplam 42 kişinin katılımıyla yapılan anketler oluşturmuştur. Üreticilere uygulanan anketlerde üreticilerin sosyo-ekonomik durumları, işletme yapıları, besleme bilgileri ve üretici isteklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Bingöl ili merkez ilçesinde kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu söylenebilir. Köylerde kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yeminin hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bingöl ili merkez ilçesi köy tavuklarında hastalıklar daha sık olarak Aralık- Şubat ayları arasında görülmektedir (%91,3). Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin kümes tipi barınaklara sahip olma oranı %68,0 olarak bulunmuştur.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini Bingöl iline bağlı Merkez ilçe, Genç, Solhan, Karlıova, Kığı ve Adaklı ilçeleri de dahil toplam 6 alt bölgede; Bingöl merkez ilçede 7 ve diğer ilçelerde ise 4'er köy olmak üzere toplam 27 köyde üreticilerle yapılan anket sonucunda toplanan veriler oluşturmuştur. Bu araştırmada kullanılan soru formları, tarım işletmeciliği konusunda daha önceden düzenlenmiş olan anket formları incelenerek ve bu konuda uzman kişilere danışılarak hazırlanmıştır. Farklı yörelerdeki aynı tür işletmelerle karşılaştırma yapabilmek amacıyla konu ile ilgili diğer çalışmalar da incelenerek veriler analiz edilmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü Bingöl iline ait bazı gerekli bilgiler aşağıda verilmiştir;

Bingöl ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde yer alan Bingöl ili 38° 27' ve 40°27' doğu boylamlarıyla 41°20' ve 39°54' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. Bingöl, doğuda Muş, kuzeyde Erzincan ve Erzurum, batıda Tunceli ve Elazığ, güneyde ise Diyarbakır ili ile komşudur.

Şekil 3.1. Bingöl İl Haritası

Bingöl'ün yüzölçümünün %22,82'si merkez ilçeye aittir. Merkez ilçeden sonra sırasıyla Genç, Karlıova ve Solhan gelmektedir. Rakımı en düşük ilçeler il merkezi ve Genç ilçe merkezidir. Rakımı en yüksek ilçesi ise Karlıova'dır. Kuzeyden gelen nemli ve serin hava kütlelerine açık olması ve yükselti faktörü sebebiyle Bingöl ve çevresi yazları sıcak kışları soğuk geçmektedir. Bingöl'de yıllık ortalama sıcaklık $12,1^{\circ}\text{C}$ 'dir. Yıllık yağış toplamı 873,7 mm kadar olup, kar yağışlı gün sayısı 24,5 gün, donlu gün sayısı ise 94,1'dir.

3.2. Metot

Anket çalışmaları, Bingöl merkez ilçede 7 ve diğer ilçelerde ise 4'er köy olmak üzere toplam 27 köyde üreticilerle yüz yüze görüşmek suretiyle yapılmış ve gerekli veriler toplanmıştır. Çalışma, 2014 yılı Mayıs-Ağustos döneminde yürütülmüştür. Anket sayısı ana kitle oranlarına dayalı, kümelendirilmemiş tek aşamalı basit tesadüfi olasılık örnekleme ile belirlenmiştir. Bu yöntemde birimlerin örneğe girme şansları eşittir. Bu açıdan yöntem sınırlandırılmamış örnekleme olarak da isimlendirilmektedir. Örnek istatistiklerin hesaplanmasında her bir birimin ağırlığı eşit olarak alınır. Bu metot nüfusun

ucuzdur (Çiçek ve Erkan 1996; Külekçi 2014). Araştırmada anket uygulanacak işletme sayısının belirlenmesinde %5 hata payı ve %95 güvenilirlik sınırları içerisinde çalışılmıştır. Örneğe çıkacak işletme sayısı aşağıdaki formül yardımıyla belirlenmiştir (Güneş ve Arıkan 1988; Külekçi 2014).

$$n = \frac{N \times \alpha^2}{(N-1) D + \alpha^2}$$

Formülde,

n = Anket yapılacak işletme sayısı,

N= Populasyondaki işletme sayısını,

σ^2 = Populasyonu oluşturan işletmelerin varyansını,

D = (d^2 / z^2) değeri olup;

d = Örnek ortalamasından müsaade edilen hata miktarını,

z = Hata oranına göre standart normal dağılım çizelgesindeki z değerini göstermektedir.

Yukarıdaki formül yardımıyla Bingöl il merkezi, merkez ilçe ve ilçelerinde yaklaşık 156 yetiştirici ile anket yapılması planlanmıştır. Anket formlarının hazırlanmasında benzer konudaki çalışmalarda kullanılan anket sorularından da yararlanılmıştır. İşletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri, işletme sahiplerinin temel hayvancılık bilgileri, işletmelerin yapısal özellikleri, bakım-besleme uygulamaları ve hayvan sağlığı konularının yanında;

- Bu işi ne maksatla yaptığı,
- Eğitim durumu,
- Hayvan varlığı,
- Kümes tipi ve yapısı,
- Nasıl yemleme yaptığı,
- Hangi yemleri kullandığı,
- Yemi nereden temin ettiği,
- Hastalık görülme sıklığı,
- Hastalıklarla mücadele ve tedavi yöntemleri,
- Bir uzmandan yararlanıp yararlanmadığı,

- Hayvanları nereden temin ettiği,
- Hangi kanatlı türlerini yetiştirdiği,
- Üretim sezonu sonunda hayvanları nasıl değerlendirdiği,
- Et dışında hayvanların hangi ürünlerinden faydalandığı,
- Hayvan başına elde ettiği verim,
- Kanatlı hayvan yetiştiriciliği ile ilgili önemli sorunlarının neler olduğu,

gibi örnek sorular içeren anket formları, yüz yüze yapılacak görüşmelerde doldurulmuş ve anket verileri il geneli ve ilçeler itibariyle değerlendirilmiştir. Hedef köylerin seçimleri her bölgeyi temsil edebilecek ve köy tavukçuluğu yapan işletme sayıları dikkate alınarak yapılmıştır.

Verilerin istatistiki açıdan değerlendirilmesinde SPSS (2009) programı kullanılmıştır. Uygun analiz türünü seçebilmek için öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği ve homojenliği gibi özellikleri belirlenmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu, nonparametric testlerden olan Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi kullanılarak, verilerin homojenliği ise One- Way ANOVA (F Testi) ile belirlenmiştir. Yapılan test sonuçlarına göre; verilerin normal dağılmadığı ve homojen olmadığı sonucu görülmüştür. Parametrik hipotez testlerinin varsayımlarının (normal dağılım ve homojenlik) karşılanmadığı durumlarda parametrik olmayan testlerin uygulanması daha uygun olduğundan, verilerin istatistiki analizinde parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Parametrik testler için varsayımların karşılanmaması durumunda uygulanabilecek testlerden, bağımsız iki grup için (Bağımsız T-Testinin parametrik olmayan karşılığı) Mann Whitney U-Testi, bağımsız k örneklem için (Tek Yönlü ANOVA'nın parametrik olmayan karşılığı) Kruskal Wallis H-Testi ile veriler analiz edilmiştir (Bek ve Efe 1998; Akşimşek 2008).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, Bingöl ili merkez ve ilçelerinde incelemeye alınan köy tavukçuluğu işletmelerinde bakım ve besleme, teknik ve yapısal özelliklerle ilgili anket çalışmalarının sonuçlarına ve üretici sorunlarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.1. Yetiştiricilerin Sosyo - Ekonomik Durumları

Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin demografik özellikleri, (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleki durumu) Tablo 4.1'de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yetiştiricilerin %75,7'si erkek, %24,3'ü ise bayan olarak saptanmış, cinsiyete ait standart sapma ise 0,431 olarak hesaplanmıştır. Demirulus vd (2013), bu değerleri Diyarbakır ve Tekirdağ illeri için sırasıyla; %84 ve %24 olarak bildirmişlerdir.

Yetiştiricilerin genel yaş ortalaması 45,2 olarak hesaplanmıştır. Yaş grupları olarak dağılımlara bakıldığında yetiştiricilerin %39,1'i 40 yaşından küçük, %28,2'si 40-50 yaş arasında ve %32,7'si ise 51 yaşından büyük olarak belirlenmiştir.

Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin eğitim grupları itibariyle dağılımları incelenmiş, en yüksek oranın %69,2 ile okumamış yetiştirici grubunda olduğu saptanmıştır. Bunu sırasıyla %26,3 ile ilkokul mezunu yetiştiriciler, %3,2 ile ortaokul mezunu olan yetiştiriciler ve %1,3 ile lise mezunu olan yetiştiriciler izlemiştir. Güngördü (2009), tarafından yapılan çalışmada, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların eğitim düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranı %73,2 ile ilkokul mezunları oluştururken, üniversite mezunlarının ise %4,1 ile en düşük grubu oluşturdukları bildirilmiştir.

Yetiştiricilerin büyük oranda (%59,5) çiftçi oldukları belirlenmiş, ev hanımı olanların oranı %32,1, emekli olanlar %3,2, diğer meslek grubunda olan yetiştiricilerin oranı %2,6, memur ve esnaf olan yetiştiricilerin oranı ise %1,3 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.1. Yetiştiricilerin cinsiyet, eğitim durumu ve mesleklerine ait özellikler

Cinsiyeti	Adet	Oran (%)	Standart sapma
Bayan	38	24,3	0,431
Erkek	118	75,7	
Toplam	156	100,0	
Yaşı			
< 40 yaş	61	39,1	11,883
40-50 yaş arası	44	28,2	
>51 yaş	51	32,7	
Toplam	156	100,0	
Ortalama	45,2		
Eğitim durumu			
Okumamış	108	69,2	0,613
İlkokul mezunu	41	26,3	
Ortaokul mezunu	5	3,2	
Lise mezunu	2	1,3	
Toplam	156	100,0	
Mesleki durumu			
Ev hanımı	50	32,1	0,909
Çiftçi	93	59,5	
Emekli	5	3,2	
Memur	2	1,3	
Esnaf	2	1,3	
Diğer	4	2,6	
Toplam	156	100,0	

4.2. Hanelerde Bulunan Birey Sayıları ve Kümes İşlerine Aile Fertlerinin Katılma Oranı

Yetiştiricilerin hanelerinde yaşayan birey sayıları ve kümes işlerine (bakım, besleme vb.) aile fertlerinin katılım oranları Tablo 4.2’de verilmiştir. Ailelerin % 12,8’inde birey sayısı 2 kişiden oluşmakta, ailelerin % 53,8’inde birey sayısı 3-5 kişi arasında olarak saptanmıştır. Birey sayısı 6-8 kişi arasında olan ailelerin oranı %25,6 ve ailesinde 8 kişiden fazla birey bulunan ailelerin oranı ise % 7,8 olarak bulunmuştur. Yetiştiricilik yapan ailelerde kadınların kümes işlerine katılma oranı ortalama %46 olarak

bulunmuştur. Hane halkı birey sayısı 6-8 kişi olan ailelerde kadınların kümes işlerine katılma oranı %55, hane halkı birey sayısı 3-5 kişi olan ailelerde kadınların kümes işlerine katılma oranı %52,3, 8 kişiden fazla bireye sahip ailelerde kadınların kümes işleriyle uğraşma oranı %41,6 ve 2 kişilik ailelerde ise bu oran %35 olarak gerçekleşmiştir. Erkeklerin kadınlara kıyasla kümes işlerine katılım oranının genel olarak (%33,5) ile düşük olduğu saptanmış, özellikle birey sayısı 8 kişiden fazla olan ailelerde erkeklerin kümes işlerine katılma oranı en yüksek değer (%41,6) olarak belirlenmiştir. Hane halkı bireylerinin tamamının kümes işlerine katılma oranı ortalama olarak %20,5 olarak belirlenmiştir. Çalışmada Bingöl ili merkez ve ilçelerinde köy tavukçuluğu yetiştiriciliğinde kümes işlerinin çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığı sonucu, Akşimşek (2008) ve Bayraktar (2012)'ın Tokat ve Artvin için bildirdikleri sonuçlarla benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Demirulus vd (2013), Diyarbakır ve Tekirdağ illeri kümes işlerine kadınların katılma oranını sırasıyla %84,2, ve %24 olarak bildirmişlerdir. Bingöl ili köylerinde kadınların kümes işlerine katılım oranı Diyarbakır ili köylerindeki kadınların katılım oranından düşük, Tekirdağ ili köylerindeki kadınların katılım oranından ise yüksek olarak saptanmıştır.

Tablo 4.2. Birey sayıları itibari ile kümes işlerini yapan kişilerin sayı ve oranları

Birey sayısı	Adet	Oran (%)	Kümes işlerini yapan kişi (%)			
			Kadınlar	Erkekler	Herkes	Toplam
2 kişi	20	12,8	35,0	30,0	35,0	100,0
3-5 kişi	84	53,8	52,3	27,3	20,4	100,0
6-8 kişi	40	25,6	55,0	35,0	10,0	100,0
8 kişi+	12	7,8	41,6	41,6	16,8	100,0
Toplam	156	100,0	46,0	33,5	20,5	100,0

4.3. Köy Tavukçuluğu Yetiştiriciliğinin Yapılma Nedeni

Yetiştiricilere neden köy tavukçuluğu yaptıkları sorulmuş, yetiştiricilerden cevap olarak genellikle ekonomik kazanç ve geleneksel olduğu için yanıtları alınmıştır. Gruplar itibariyle (cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek) yetiştiricilik yapma nedeni arasında ilişkinin olup olmadığı analiz edilmiştir. Köy tavukçuluğu yapma nedeni ile cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek arasında ilişkinin bulunup bulunmadığı Kruskal Wallis II-Testi ile test edilmiş

sonuçlara ilişkin Ki kare değerleri ve P değerleri verilmiştir (Tablo 4.3.). Elde edilen sonuçlara göre, bayanların ekonomik kazançtan dolayı yetiştiricilik yaptıkları belirlenirken, erkeklerin daha çok geleneksel olduğu için yetiştiricilik yaptıkları belirlenmiştir. Yaş grupları itibariyle 40 yaşından küçük olan yetiştiricilerin daha çok ekonomik getiriden dolayı yetiştiricilik yaptıkları ve yaş arttıkça ekonomik getiriden dolayı yetiştiricilik yapılma oranının azaldığı, geleneksel olduğu için yetiştiricilik yapılma oranının ise arttığı sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitim grupları ile köy tavukçuluğu yapma nedeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamlı bulunmuş ($P<0,05$) okumamış grubunda bulunan yetiştiricilerin daha çok geleneksel olduğu için köy tavukçuluğu yapmayı tercih ettikleri ve ortaokul grubundaki yetiştiricilerin ise daha çok ekonomik getiriden dolayı köy tavukçuluğu yaptıkları belirlenmiştir. Meslek gruplarına göre köy tavukçuluğu yapma nedeni arasındaki ilişki incelenmiş, diğer meslek gruplarına göre çiftçilerin daha çok ekonomik kazançtan dolayı köy tavukçuluğu yaptıkları saptanmıştır. Güngördü (2009), tarafından yapılan çalışmada da anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin eğitim düzeyi ile daha önceden kümes hayvanı yetiştirme durumu arasındaki ilişkinin ve kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyi ile kümes hayvanlarını barındırma durumu arasındaki ilişkinin önemli olduğu saptanmış ($P<0,05$) eğitim düzeyi azaldıkça kümes hayvanlarını bir arada yetiştirme eğiliminin arttığı belirlenmiştir. Yumurtacı genotip tercihinin anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyine göre değiştiği belirlenmiştir ($P<0,05$).

Tablo 4.3. Gruplar itibariyle köy tavukçuluğu yapma nedeni

Gruplar	Köy tavukçuluğu yapılma nedeni (%)	
	Ekonomik getiri	Geleneksel olduğu için
	Sıra ortalaması değeri	Sıra ortalaması değeri
Cinsiyet		
Bayan	77,58	77,53
Erkek	78,14	79,46
Ki kare değeri	0,027	0,412
P değeri	0,86	0,52
Yaş		
< 40 yaş	81,67	75,61
40-50 yaş arası	77,55	80,23
>51 yaş	75,53	80,47
Ki kare değeri	3,316	3,201
P değeri	0,19	0,20
Eğitim		
Okumamış	77,61 ^a	79,83 ^b
İlkokul mezunu	77,80	78,20
Ortaokul mezunu	105,20 ^a	50,80 ^b
Lise mezunu	74,00	82,00
Ki kare değeri	11,145	15,458
P değeri	0,01*	0,00*
Meslek		
Ev hanımı	78,68	78,88
Çiftçi	79,03	77,81
Emekli	74,00	82,00
Memur	74,00	82,00
Esnaf	74,00	82,00
Diğer	74,00	82,00
Ki kare değeri	0,875	0,805
P değeri	0,97	0,97

^a: Ortalamalar arasındaki farklılık önemlidir (P<0,05). ^{a,b}: Aynı satırda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılıklar önemlidir (P<0,05)

4.4. Hayvan Sayısı ve Türlerine Göre Dağılımı

Anket yapılan köylerde yumurtacı tavuk yetiştirme oranı genel olarak %97,4 olarak belirlenmiştir (Tablo 4.4.). Yetiştirilen yumurtacı tavuk sayısı 1-5 adet arasında olanların oranı %48,1, 6-10 adet olanların oranı %35,9, 11-20 adet olanların oranı %10,9, 21-50 adet olanların oranı %1,9, 50'den fazla olanların oranı ise %0,6 olarak saptanmıştır.

Hindi yetiştiriciliğinin yapılma oranı %21,1 olarak saptanmış, 1-5 adet hayvana sahip yetiştirici oranı %11,5, 6-10 adet hayvanı olan %3,8, 11-20 adet hayvana sahip olan %2,6, 21-50 adet hayvanı olan yetiştirici oranı %1,3 ve 50'den fazla hayvanı olan yetiştirici oranı ise %1,9 olarak belirlenmiştir.

Kaz yetiştiriciliğinin genel olarak yapılma oranı %18,5 olarak belirlenmiştir. Kaz sayısı bakımından 1-5 adet hayvanı olan yetiştirici oranı %14,1, 6-10 adet hayvanı olan yetiştirici oranı %3,2, 11-20 adet ve 50 den fazla hayvanı olan yetiştirici oranı %0,6 olarak bulunmuş, 21-50 adet hayvanı olan kaz yetiştiricisi olmadığı saptanmıştır.

Bingöl ili merkez ve ilçe köylerinde en düşük oran ile (%14,1) ördek yetiştiriciliğinin yapıldığı belirlenmiştir. Yurt (2002), Çanakkale ilindeki köy tavukçuluğu üzerine yaptığı çalışmada, üretimin asıl amacının ailelerin ve şehirde yaşayan yakınlarının yumurta gereksinmesini karşılamak olduğunu bildirmiştir. Güngördü (2009), tarafından Batman ili köy tavukçuluğunun durumu üzerine yapılan çalışmada da kanatlı yetiştirme amacının %74,2 oranında yumurta tavukçuluğu olduğu sonucu bulunmuştur. Şekeroğlu ve Akşimşek (2007), Tokat ilinde kanatlı hayvan varlığı içinde tavuk, kaz, hindi ve ördek oranını sırasıyla; %98,83, %0,65, %0,29 ve %0,16 olarak tespit etmişlerdir.

Tablo 4.4. Hayvan sayıları ve türlere göre dağılımı

Hayvan sayısı (Adet)	Yumurtacı tavuk		Hindi		Kaz		Ördek	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
1-5	75	48,1	18	11,5	22	14,1	19	12,2
6-10	56	35,9	6	3,8	5	3,2	2	1,3
11-20	17	10,9	4	2,6	1	0,6	1	0,6
21-50	3	1,9	2	1,3	0	0,0	0	0,0
>50	1	0,6	3	1,9	1	0,6	0	0,0
Genel toplam (%)		97,4		21,1		18,5		14,1

4.5. İşletmelerdeki Hayvanların Temin Şekilleri

Bingöl ili merkez ve ilçe köylerinde köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin işletmelerindeki hayvanları temin şekilleri Tablo 4.5’de verilmiştir.

Cinsiyetler itibariyle yetiştiricilerin %74,9’u hayvanların kendi üretimleri olduğunu belirtirken, %25,1’i hayvanları dışarıdan temin ettiklerini ifade etmişlerdir. Erkek yetiştiricilerin bayan yetiştiricilere göre daha fazla kendi üretimi olan hayvanları kullandıkları saptanmıştır. Hayvanların temin şekli cinsiyet grupları arasında istatistikî fark oluşturmamıştır.

Yaş grupları itibariyle yetiştiricilerin ortalama %77,6’sı hayvanların kendi üretimleri olduğunu, %22,4’ü ise hayvanların dışarıdan temin edildiğini bildirmişlerdir. Yaş

gruplarına göre, işletmedeki hayvanların kendi üretimi olduğunu ifade eden en yüksek oran (%90,9) 40-50 yaş arası grubunda bulunan yetiştiricilere ait olarak saptanmış, 51 yaşından büyük olan yetiştiricilerin diğer yetiştiricilere göre daha yüksek oranda (%33,4) hayvanları dışarıdan temin ettikleri belirlenmiştir. Hayvanların temin şekli ile yaş grupları arasında istatistiki olarak önemli bir ilişki ($P < 0,05$) saptanmıştır. 40-50 yaş arası yaş grubundaki yetiştiricilerin diğer yaş grubundaki yetiştiricilere göre işletmedeki hayvanları daha çok kendilerinin ürettiği görülmüştür. Yetiştiricilerin eğitim grupları dağılımı itibariyle hayvanları kendisi üreten yetiştirici oranı ortalama olarak %62,9, hayvanları dışarıdan alan yetiştirici oranı ise ortalama %37,1 olarak tespit edilmiştir. Ortaokul mezunu olan yetiştiricilerin tamamının hayvanları kendilerinin ürettiği, lise mezunu olan yetiştiricilerin ise tamamının hayvanları kendileri üretmediği sonuçları bulunmuştur. Bu sonuçlar, hayvan temin şekli ile eğitim grupları arasında farklılık ortaya koymuştur ($P < 0,05$). Lise mezunu yetiştiricilerin tamamı işletmedeki hayvanları dışarıdan temin ettiklerini belirtmişlerdir. Akşimşek (2008) tarafından yapılan çalışmada Tokat yöresinde köy tavukçuluğu işletmelerinin ortalama %3,7'sinin tavukları dışarıdan, %96,3'ünün ise kendilerinin doğal kuluçka ile ürettikleri bildirilmiş ve bununda da istatistiki olarak yöreler itibariyle farklılıklar gösterdiği açıklanmıştır ($P < 0,01$). Güngördü (2009) tarafından Batman'da anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyi ile yumurtacı civcivleri temin etme durumu arasında ilişki saptanmıştır ($P < 0,05$). Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtacı civcivleri doğal kuluçka yoluyla elde edenlerin oranı %68, satın alanların oranı %9,3 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise % 22,7 olarak tespit edilmiştir. Hayvanların temin şeklinde bölgeler itibariyle yetiştiricilerin eğitim durumlarının etkili bir faktör olduğu, eğitim durumunun hayvan temin etme şeklini etkilediği olarak yorumlanabilir.

Tablo 4.5. Gruplara göre hayvanların temin şekilleri

Gruplar	Hayvanların Temin Şekli (%)		
	Kendi Üretenler	Dışarıdan Alanlar	Toplam
Cinsiyet			
Bayan	71,0 ^a	29,0 ^a	100,0
Erkek	78,8 ^a	21,2 ^a	100,0
Ortalama	74,9	25,1	100,0
P değeri	ÖNMSZ	ÖNMSZ	
Yaş			
< 40 yaş	75,4 ^a	24,6 ^a	100,0
40-50 yaş	90,9 ^b	9,1 ^b	100,0
>51 yaş	66,6 ^a	33,4 ^a	100,0
Ortalama	77,6	22,4	100,0
X ² ve P değeri	7,89, **	4,18, **	
Eğitim			
Okumamış	78,7 ^a	21,3 ^a	100,0
İlkokul	73,1 ^a	26,9 ^a	100,0
Ortaokul	100,0 ^a	0,0 ^a	100,0
Lise	0,0 ^b	100,0 ^a	100,0
Ortalama	62,9	37,1	100,0
X ² ve P değeri	8,62 **	6,99	

X²: Kruskal-Wallis Testi Ki Kare Değeri, ^{a,b}: Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılıklar önemlidir (P<0,05), **: P<0,01

4.6. Hayvanların Barınma Durumları

İşletmelerin tamamında hayvanların geceleri barınmaları için bir barınağın mevcut olduğu tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin büyük bir kısmının (%95,5) işletmelerinde kapalı tip barınak olduğu, %4,5 oranında yetiştiricinin işletmesinde ise açık tip barınak olduğu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin %34'ü barınaklarda 15 günde bir temizlik yapıldığını, %33'ü haftalık olarak barınakların temizliğinin yapıldığını ve yetiştiricilerin %29'u ise barınakların aylık olarak temizlendiğini bildirmişlerdir. Barınaklarını günlük olarak temizleyen yetiştirici oranı %4 olarak bulunmuştur (Tablo 4.6). İşletmelerin büyük bir kısmında (%90) barınak temizliğinin kadınlar tarafından yapıldığı, barınak yapımı ve tamirati gibi işlerin ise %90 oranda erkekler tarafından

yapıldığı belirlenmiştir. Akşimşek (2008) tarafından yapılan çalışmada da genel olarak Tokat yöresini dikkate aldığımızda kadın, ailece ve erkek barınak temizliğine katılma oranları sırasıyla %90,3, %9,1 ve %0,6 olarak bulunmuştur. Barınak yapımını erkeğin, barınak temizliğini ise kadınların üstlendiği görülmektedir.

Tablo 4.6. Hayvanların barınma durumlarına ait bilgiler

Barınak mevcudiyeti	Adet	Oran (%)
Var	156	100,0
Yok	0	0,0
Toplam	156	100,0
Barınağın tipi	Adet	Oran (%)
Açık	7	4,5
Kapalı	149	95,5
Toplam	156	100,0
Barınak temizliğinin yapılma sıklığı	Oran (%)	
Günlük	4,0	
Haftalık	33,0	
15 günlük	34,0	
Aylık	29,0	
Toplam	100,0	

4.7. Üreticilerin Tavuklarda Tercih Ettikleri Tüy Rengi

İncelenen işletmelerde bulunan tavukların tüy renklerine göre oransal dağılımı Tablo 4.7’de verilmiştir. Cinsiyet grupları itibarıyla işletmelerin ortalama %83,7’sinde kahverengi tüylü tavukların, %16,3’ünde ise beyaz tüylü tavukların yetiştirildiği saptanmıştır. Cinsiyet gruplarına göre, yetiştiriciler farklı tüy renkli tavukları yetiştirmeyi tercih etmektedirler. Bayan yetiştiricilerin %92,1’i kahverengi tüylü tavuk yetiştirirken, bu oran erkek yetiştiricilerde %75,4 olarak bulunmuş ve yetiştiricinin cinsiyeti ile kahverengi tüylü tavuk yetiştirme durumu arasındaki ilişki anlamlı ($P<0,05$) çıkmıştır. Bayan yetiştiricilerin erkek yetiştiricilere göre kahverengi tüylü tavuk yetiştirmeyi daha çok tercih ettikleri saptanmıştır. Beyaz tüylü tavuk yetiştirme

durumu da cinsiyet grupları itibariyle farklılık göstermiş, beyaz tüylü tavuk yetiştiren bayan yetiştirici oranı %7,9 olarak bulunurken, bu oran erkek yetiştiricilerde %24,6 olarak saptanmıştır. Beyaz tüylü tavuk yetiştirme durumu ile yetiştiricinin cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiş ($P<0,05$), erkek yetiştiricilerin bayan yetiştiricilere göre daha fazla oranda beyaz tüylü tavuk yetiştirdikleri sonucuna varılmıştır.

Bütün yaş grupları itibariyle kahverengi tüylü tavuk yetiştirme oranı ortalama %79, beyaz tüylü tavuk yetiştirme oranı ise ortalama %21 olarak saptanmıştır. 51 yaşından büyük yetiştiricilerin %86,3'ünün, 40 yaşından küçük yetiştiricilerin %80,3'ünün, 40-50 yaş arası yetiştiricilerin ise %70,5'inin kahverengi tüylü tavuk yetiştirmeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Yaş grupları ve yetiştirilen tavukların tüy rengi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Yetiştirilen tavukların tüy renginin eğitim grupları itibariyle dağılımı incelendiğinde, tüm eğitim grupları itibari ile yetiştiricilerin ortalama %84,8'inin kahverengi tüylü tavuk yetiştirdikleri, %15,2'sinin ise beyaz tüylü tavuk yetiştirdikleri belirlenmiştir. Lise mezunu grubunda olan yetiştiricilerin tamamının kahverengi tüylü tavuk yetiştirme tercihleri diğer eğitim grupları arasında istatistiki açıdan önemli bir farklılık oluşturmamıştır. Yurt (2002) tarafından Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada, bayanların %21,78'i kahverengi yumurtacı ırkları tercih ederken, %14,85'i beyaz yumurtacıları tercih etmiştir. Bu konuda, fark etmez diyerek tercihlerini belirtenlerin oranının ise %63,37 olduğu bildirilmiştir. Akşimşek (2008) tarafından Tokat ilinde yapılan çalışmada incelenen alt bölgeler itibariyle yetiştiriciliği yapılan beyaz, kahverengi ve karışık tüylü tavukların oranı sırasıyla; %4,51; %8,41 ve %87,07 olarak bulunmuştur. Yörede farklı renklere sahip tavukların tercih edilmesi bakımından istatistiki olarak önemli farklılıklar görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı Tokat ilinde işletmelerin tavuklardaki renk tercihinde istatistiki olarak etkisi önemsiz bulunmuştur. Tokat ilinde alt yöreler ile tüy rengine göre hayvan seçimi intreaksiyonu önemli çıkmıştır. Güngördü (2009) yaptığı çalışmada yumurtacı genotip tercihinin anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiren bireylerin eğitim düzeyine ve gelir gruplarına göre değiştiğini belirlemiştir. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kahverengi yumurtacı genotip tercih etme oranını %55,70, beyaz genotip tercih

edenlerin oranını %19,60 ve fikrim yok diyenlerin oranını ise %23,70 olarak bulmuştur.

Çalışmamız, diğer bölgelerde yapılan çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koymuş ve bölgemizde kahverengi tüylü tavuk ırkının bölge yetiştiricisi tarafından diğer ırka nazaran daha çok tercih edildiği belirlenmiştir.

Tablo 4.7. Gruplar itibariyle tavukların tüy rengine göre dağılımı

Gruplar	Kahverengi tüylü (%)	Beyaz tüylü (%)	Toplam	OSH
Cinsiyet				
Bayan	92,1 ^a	7,9 ^b	100,0	0,44
Erkek	75,4 ^{ab}	24,6 ^c	100,0	0,40
Ortalama	83,7	16,3	100,0	
P 0,02*				
Yaş				
< 40 yaş	80,3	19,7	100,0	0,05
40-50 yaş arası	70,5	29,5	100,0	0,07
>51 yaş	86,3	13,7	100,0	0,04
Ortalama	79,0	21,0	100,0	
Ki kare değeri 3,646				
P 0,16				
Eğitim				
Okumamış	78,7	21,3	100,0	0,04
İlkokul mezunu	80,5	19,5	100,0	0,06
Ortaokul mezunu	80,0	20,0	100,0	0,20
Lise mezunu	100,0	0,0	100,0	0,00
Ortalama	84,8	15,2	100,0	
Ki kare değeri 0,579				
P 0,90				

OSH: Ortalamanın standart hatası. ^{a,b,c}: Aynı satırda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılıklar önemlidir (P<0.05)

4.8. Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Kaynağı ve Hayvanları Yemleme Sıklığı

Köy tavukçuluğu yetiştiriciliği yapanların hayvanlarını beslemede kullandıkları yem kaynakları ve hayvanları yemleme sıklığı Tablo 4.8’de verilmiştir. İşletmelerde hayvanların beslenmesinde oransal olarak %91 artıklar, %59 otlatma, %28,2 dane yem, %2,6 diğer yem kaynaklarının ve %1,3 fabrika yeminin kullanıldığı belirlenmiştir. Şekeroğlu ve Akşimşek (2007), yaptıkları çalışmada, kümes hayvanlarının yemlenmesinde buğday, karışık (buğday, arpa ve mısır ve ev artıkları) ve standart yemlerin kullanımını sırasıyla; %65,7, %34,3 ve %0 olarak tespit etmişlerdir. Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan diğer bir çalışmada da, kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yeminin hiç kullanılmadığı ve tavukların beslenmesinde daha çok (%36) Dane Yem + Otlatma + Artıklar kullanıldığı saptanmıştır. Yapılan diğer çalışmaların ve çalışmamızın ortak sonuçlarına göre bölgesel olarak yapılan köy tavukçuluğunda hayvanların beslenmesinde fabrika yeminin hiç ya da yok denecek kadar az kullanıldığı, hayvanların genel olarak dane yem, artıklar ve otlatma kaynaklarıyla beslendiği sonucu çıkarılabilir. Yemlemenin genel olarak %99,4 ve %96,8 oranla sabah ve akşam olmak üzere günde 2 kez yapıldığı, öğlen yemleme yapan yetiştirici oranının ise %21,2 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.8. Hayvan beslemede kullanılan yem kaynakları ve hayvanları yemleme sıklığı

Yem kaynakları	Oran (%)*
Artıklar	91,0
Otlatma	59,0
Dane yem	28,2
Diğer (.....)	2,6
Fabrika yemi	1,3
Yemleme sıklığı	Oran (%)*
Sabah	99,4
Öğlen	21,2
Akşam	96,8

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

4.9. Yetiştiricilerin Köy Tavukçuluğundan Vazgeçme Nedenleri

Yetiştiricilere köy tavukçuluğunu bırakmayı düşündüklerinde bu kararı almalarında en etkili nedenin ne olacağı sorulmuş ve bölgedeki yetiştiricilerin köy tavukçuluğu noktasındaki sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yetiştiricilerin, %85,9'u köy tavukçuluğu yapmaktan vazgeçme kararında hastalıkların etkili olacağını ve bölge yetiştiriciliğinde hastalıkların en önemli sorun olduğunu ifade etmiştir. "Yer darlığından dolayı köy tavukçuluğunu bırakırım" ve "bölge yetiştiriciliğinin en önemli sorunu yer darlığıdır" diyen yetiştirici oranı %15,4 olarak tespit edilmiştir. Köy tavukçuluğunu bırakma düşüncesinde ve yetiştiricilikte bireyler tarafından en önemli etken olarak diğer nedenlerin (çevreye verdiği zarar, pazar sorunu vb.) görülme oranı %10,9 olarak saptanmıştır. Bölgedeki yetiştiricilerin köy tavukçuluğundan vazgeçme düşüncelerinde "ekonomik nedenlerden dolayı bırakırım" diyen çok az sayıda (%1,9) yetiştirici olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.9). Yurt (2002) Çanakkale ilindeki kimi köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğini araştırdığı çalışmasında, kümes hayvanı yetiştirmeyen ev hanımlarının %36,8'inin tavukların çevreye zarar vermesinden, %15,8'i hastalıklardan, %10,5'i yer darlığından, %5,3'ü de yemlerin pahalı olması nedeni ile kümes hayvanı yetiştirmediğini bildirmiştir. "Diğer nedenler" diyenlerin oranını ise %31,6 olarak saptamıştır. Güngördü (2009) tarafından Batman ili köy tavukçuluğunun durumunun araştırıldığı çalışmada; köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin %48,2'sinin yetiştiricilikten vazgeçme nedenlerinin başında hastalıkların geldiği bunu sırasıyla %25,9 ile yer darlığı, %22,2 ile çevreye zarar vermesi ve %3,7 ile diğer nedenlerin izlediği belirlenmiştir.

Tablo 4.9. Üreticilerin köy tavukçuluğundan vazgeçme nedeni

Faktörler	Adet	Oran (%)*
Hastalıklar	134	85,9
Yer darlığı	24	15,4
Ekonomik nedenler	3	1,9
Diğer	17	10,9

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

4.10. Hastalıklara Karşı Aşı ve İlaç Kullanımı

İşletmelerde görülen hastalıkların aylara göre dağılımına bakılacak olursa, en fazla hastalığın görüldüğü aylar %40,4 ile Eylül – Ekim – Kasım ayları bunu % 36,5 ile Aralık-Ocak-Şubat ayları, %16,7 ile Mart-Nisan-Mayıs ayları ve %6,4 ile Haziran-Temmuz-Ağustos ayları takip etmektedir (Tablo 4.10.). Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre; Tokat iline ait yörelerde bulunan işletmelerde görülen hastalıkların aylara göre dağılımı incelenmiştir. En fazla hastalığın görüldüğü aylar %91,82 ile Aralık-Ocak-Şubat ayları olup, bunu %6,12 ile Eylül Ekim-Kasım ayları ve %2,06 ile Haziran-Temmuz-Ağustos aylarının takip ettiği saptanmıştır. Mart- Nisan ve Mayıs periyodunda tavuk hastalıklarının yörede görülmediği belirtilmiştir. Bu sonuçlarla, çalışmamızdaki sonuçlar arasında farklılıklar görülmüş ve hastalıkların farklı bölgelerde farklı zamanlarda ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. İncelenen işletmelerde hastalıklarla mücadelede yetiştiricilerin %39,1'i aşılama ve ilaçlama yaptıklarını, %60,9'u ise aşılama ve ilaçlama yapmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.10.1). Şekeroğlu ve Akşimşek (2009), Tokat ilinde yaptıkları çalışmalarda, çiftçilerin tamamının tavuklarını hastalıklara karşı korumak için aşı yaptırmadıklarını bildirmişlerdir. Güngördü (2009) Batman ilinde yaptığı çalışmada, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %62,9'unun hastalıkla mücadelede aşı ve ilaç kullanmadığını, %37,1'inin ise hastalıkla mücadelede aşı ve ilaç kullandığını bildirmiştir. Çalışmamız, bu çalışma ile benzer bir sonuç ortaya koymuştur. İşletmelerde görülen hastalıkların sürüye olan etkisini belirlemek için sorulan soruda işletmecilerin %53,2'si sürünün hepsinin öldüğünü, %37,2'si yarıdan fazlasının öldüğünü, %8,3'ü yarisından azının öldüğünü ve %1,3'ü ise hayvanlarda ölüm görülmediğini belirtmişlerdir (Tablo 5.10). Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre; işletmecilerin %98,9'u sürünün hepsinin öldüğünü, %1,1'i yarıdan fazlasının öldüğünü belirtmişlerdir. Çalışmamızdaki sonuçların, bu çalışmalarla farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. Hastalıkla mücadelede Bingöl ili yetiştiricilerinin yapmış olduğu aşı ve ilaç uygulamasının Tokat ili yetiştiriciliğine oranla ölüm oranını büyük ölçüde azalttığı anlaşılmaktadır.

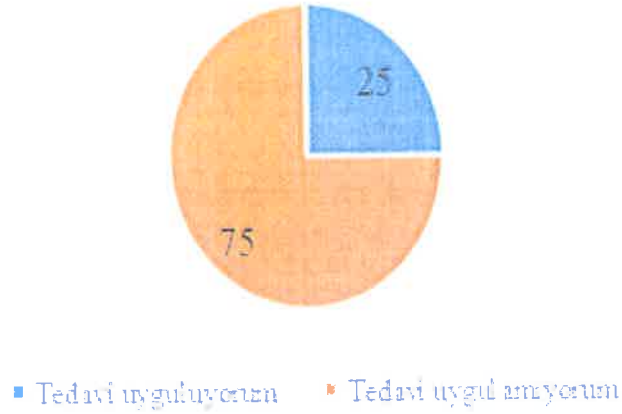
Tablo 4.10. Hastalığın görüldüğü ayların dağılımı, aşı ve ilaç kullanımı, hastalığın sürüye etkisi

Aylar			
Eylül-Ekim-Kasım	Aralık-Ocak-Şubat	Mart-Nisan-Mayıs	Haziran-Temmuz-Ağustos
40,4	36,5	16,7	6,4
Hastalıklara Karşı Aşı Yapılması Ve İlaç Kullanımı (%)			
Evet		Hayır	
39,1		60,9	
Hastalığın Sürüye Etkisi (%)			
Tamamına yakını ölüyor	Yarisından çoğu ölüyor	Yarisından azı ölüyor	Ölüm olmuyor
53,2	37,2	8,3	1,3

4.11. Hastalıklara Karşı Tedavi Uygulama Durumu ve Uygulanan Tedavi

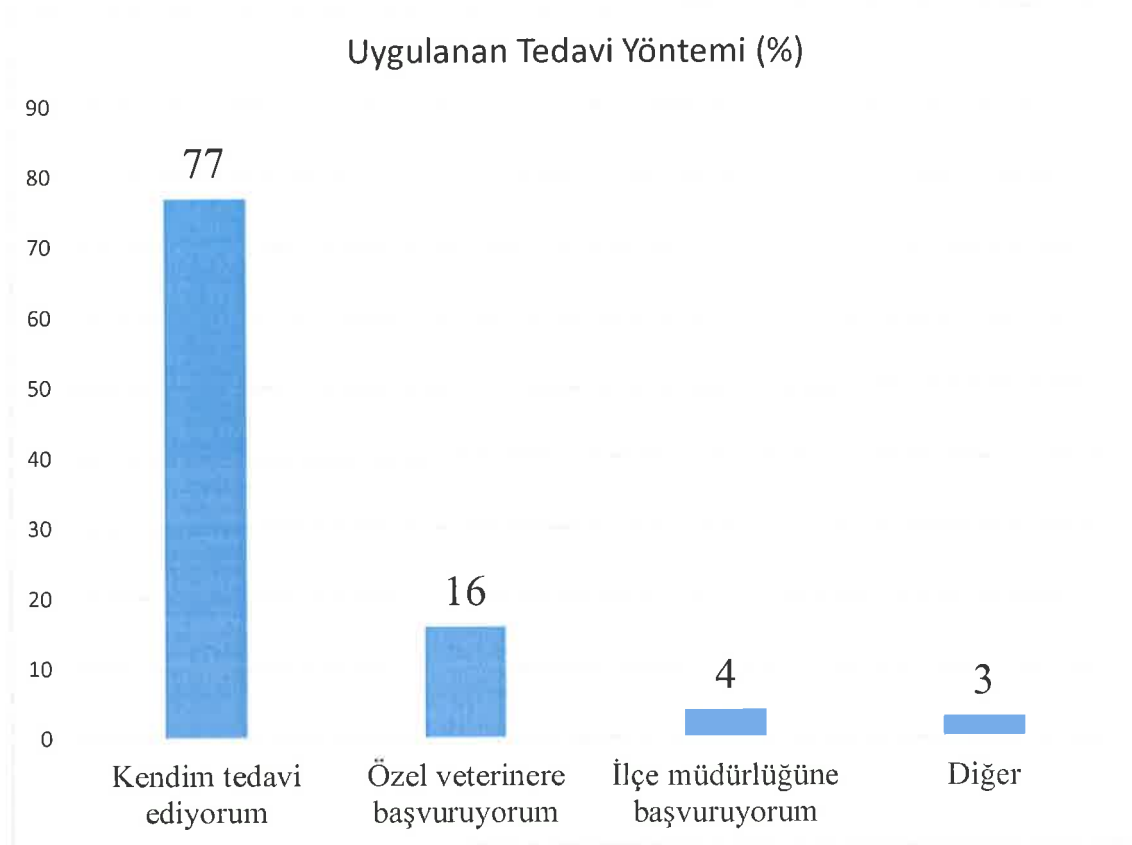
Araştırma yöresi kapsamında bulunan işletmecilerin %25'i hastalıklara karşı bir tedavi yöntemi uygularken, %75'i hastalıklara karşı hiçbir önlem veya tedavi şekli uygulamadıkları tespit edilmiştir (Şekil 4.11). Akşimşek (2008) tarafından yapılan çalışmada, işletmecilerin %86,3'ü hastalıklara karşı bir tedavi yöntemi uygularken, %13,7'si hastalıklara karşı hiçbir önlem veya tedavi şekli uygulamadıkları bildirilmiştir. Güngördü (2009) tarafından yapılan diğer bir çalışmada da, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların % 62,9'unun hayvanların tedavisinde aşı ve ilaç kullanmadığı, % 37,1'inin ise kullandığı belirlenmiştir.

Tedavi Uygulanma Durumu

Şekil 4.1. Hastalıklara karşı tedavi uygulanma durumu

Araştırma yöresinde tedavi uygulayan yetiştiricilerin hangi tedavi yöntemini uyguladıkları Şekil 4.11.1'de gösterilmiştir. Yetiştiricilerin %77'si hastalıklara karşı kendilerinin tedavi uyguladıklarını belirtmiş, %16'sı özel veterinerlere başvurduklarını, %4'ü ilçe müdürlüğüne başvururken, %3'ünün ise diğer yöntemlere (birlikler, komşu yardımı vb.) başvurdukları belirlenmiştir. Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) tarafından yapılan çalışmada, hastalıklara karşı tedavi uygulayan işletmecilerin %96,9'unun kendilerinin önlem aldıkları, %1,4'ünün özel veterinerlere başvurdukları ve %1,8'inin ise Tarım il veya ilçe müdürlüklerinden yardım aldıkları tespit edilmiş ve elde edilen sonuçlar yapılan bu çalışma ile benzer sonuçlar ortaya koymuştur.

Şekil 4.2. Hastalıklara karşı uygulanan tedavi yöntemleri

4.12. Yetiştiricilerin Kuş Gribi Hastalığıyla İlgili Düşünceleri

Kuş gribi hastalığı Türkiye’de ilk defa 5 Ekim 2005’te Balıkesir iline bağlı Manyas ilçesinde açık sistem besicilik yapan bir çiftçinin hindi sürüsünde ortaya çıkmıştır. Kuş gribi hastalığının ticari tavukçuluk işletmelerinde ortaya çıkmadan köy tavukları aracılığı ile insan ölümlerine yol açması köy tipi aile tavukçuluğumuzu gündeme taşımıştır. Halkta paniğe yol açan ve ticari tavukçuluğumuza da çok ciddi zarar veren kriz esnasında kimi özel sektör ve kamu yetkilileri yaşananların tek sorumlusunun köy tavukçuluğu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Aksoy vd 2007; Güngördü 2009). Anket yapılan yetiştiricilerin %70,5’inin kuş gribi hakkında bilgisinin olduğu, %29,5’inin ise kuş gribi hakkında bilgisinin olmadığı saptanmıştır. Yetiştiricilerin %81,4’ü üretimin kuş gribinden etkilendiğini, %18,6’sı ise üretimin kuş gribinden etkilenmediğini ifade etmişlerdir (Tablo 4.12). Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan çalışmada da, kümes

hayvanı yetiştiriciliği yapanların %70,1'nin kuş gribi hakkında bilgi sahibi oldukları, %29,9'unun ise bilgi sahibi olmadıkları sonucu belirlenmiştir.

Tablo 4.11. Yetiştiricilerin kuş gribi ile ilgili düşünceleri

Kuş Gribi Hakkında Bilgi Durumu	Adet	Oran (%)
Bilgim var	110	70,5
Bilgim yok	46	29,5
Toplam	156	100,0
Üretim Kuş Gribinden Etkilenme Durumu	Adet	Oran
Evet etkilendi	127	81,4
Hayır etkilendi	29	18,6
Toplam	156	100,0

4.13. Yetiştiricilerin Dışarıdan Ürün Satın Alıp Almama Durumu

Bingöl ili merkez ve ilçe köylerinde köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin dışarıdan ürün satın alıp almama durumları incelenmiştir. Dışarıdan satın alınan ürün gruplarına göre (tavuk eti ve yumurta) ürün satın alan ve ürün satın almayan yetiştiricilerin oranları Tablo 4.13'de verilmiştir. Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin ortalama %70,8'i tavuk eti ve yumurta ürünlerini dışarıdan satın aldıklarını belirtirken, tavuk eti ve yumurtayı dışarıdan satın almayan yetiştiricilerin oranı ise ortalama %29,2 olarak bulunmuştur. Yetiştiricilerin dışarıdan tavuk eti satın alma oranı %86,5 iken, bu oran yumurta için %55,1 olarak saptanmıştır. Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan çalışmada köy tavukçuluğu yapanların %54,6'sının yumurta satın almama, %45,4'ünün ise satın alma eğiliminde olduğu, yetiştiricilerin %13,4'ünün tavuk eti satın almadığı, %86,6'sının ise satın aldığı belirlenmiştir. Her iki çalışmanın sonuçlarına göre yumurtaya göre tavuk etinin dışarıdan daha çok satın alındığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.13. Dışarıdan ürün satın alıp almama durumu

	Tavuk Eti (%)	Yumurta (%)	Ortalama (%)
Satın alanlar	86,5	55,1	70,8
Satın almayanlar	13,5	44,9	29,2
Toplam	100,0	100,0	100,0

4.14. Ürünlerin Değerlendirilme Durumu

Yetiştiricilerin tavuk ürünlerinin ev ihtiyacı ve hediye olarak değerlendirilme durumları Tablo 4.14’de sunulmuştur. Cinsiyetler itibariyle yetiştiricilerin aylık ev ihtiyacı olarak yumurta değerlendirme durumlarına bakıldığında, yetiştiricilerin ortalama %72,1’inin 20 adetten az, %18,6’sının 20-75 adet arasında, %9,3’ünün ise 75 adetten fazla yumurtayı ev ihtiyacı olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Aylık 20 adetten az yumurtayı ev ihtiyacı olarak değerlendiren bayan yetiştirici oranı %57,8, aylık 20 adetten az yumurtayı ev ihtiyacı olarak değerlendiren erkek yetiştirici oranı ise %86,4 olarak tespit edilmiştir. Erkek yetiştiricilerin bayan yetiştiricilere göre yumurtanın ev ihtiyacı olarak kullanımında aylık kullanım miktarı adet olarak daha düşük bulunmuştur.

Ev ihtiyacı olarak yumurtanın değerlendirilme durumu ile cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($P < 0,01$). Cinsiyetler itibariyle yumurtanın hediye olarak değerlendirilme durumu arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($P < 0,05$), bayan yetiştiricilerin erkek yetiştiricilere nazaran daha az yumurta hediye ettikleri belirlenmiştir. Aylık 20 adetten az yumurtayı hediye olarak değerlendiren bayan yetiştirici oranı %94,7, aylık 20 adetten az yumurtayı hediye olarak değerlendiren erkek yetiştirici oranı ise %84,7 olarak bulunmuştur. Genel ortalamalar itibariyle yetiştiricilerin %89,7’sinin aylık 20 adetten az yumurtayı hediye olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

Tavuk eti ihtiyacının cinsiyetlere göre değerlendirilme durumu (kg/ay) incelendiğinde, tavuk eti ev ihtiyacı olarak aylık 5 kg’dan az, 5-15 kg arası ve 15 kg’dan fazla olarak değerlendiren yetiştiricilerin ortalama oranları sırasıyla; %86,3, %9,7, %4,0 olarak

bulunmuş, ev ihtiyacı için tavuk eti aylık 5 kg'dan az olarak değerlendirilen bayan yetiştirici oranı (%92,1) erkek yetiştirici oranından daha yüksek (%80,5) tespit edilmiştir. Aylık olarak tavuk etinin hediye olarak değerlendirilme durumu cinsiyetler itibariyle incelenmiş, aylık kg olarak hediye edilen miktar arttıkça cinsiyet grupları itibariyle yetiştirici oranlarının düştüğü gözlenmiştir. Tavuk etini hediye olarak aylık 5 kg'dan az, 5-15 kg arası ve 15 kg'dan fazla olarak değerlendiren bayan yetiştiricilerin oranları sırasıyla; %93,2, %4,4, %2,4, tavuk etini hediye olarak aylık 5 kg'dan az, 5-15 kg arası ve 15 kg'dan fazla olarak değerlendiren erkek yetiştiricilerin oranları ise %90,0, %6,4, %3,6 olarak belirlenmiştir.

Yaş grupları itibariyle yumurtanın aylık ev ihtiyacı ve hediye olarak değerlendirilme durumu incelendiğinde, aylık 20 adetten az yumurtanın ev ihtiyacı olarak değerlendirilmesi durumunun yaş grupları itibari ile en yüksek oranda 51 yaş üstü yetiştirici grubunda (%93,4) görüldüğü saptanmıştır. Bütün yaş grupları itibariyle yumurtanın aylık kullanım miktarı adet olarak arttığında yetiştirici oranının azaldığı belirlenmiştir. Yaş grupları itibariyle yetiştiricilerin yumurtayı hediye olarak değerlendirme durumlarında ise, 40-50 yaş grubu yetiştiricilerin aylık 75 adetten fazla yumurtayı hediye olarak değerlendirme oranı (%2,4) diğer gruptaki yetiştiricilerden (%1,7) daha yüksek bulunmuştur. Tavuk etinin ev ihtiyacı olarak değerlendirilme durumu yaş grupları itibariyle incelendiğinde, aylık 5 kg'dan az, 5-15 kg arası ve 15 kg'dan fazla değerlendiren 40 yaşından küçük yetiştiricilerin oranı sırasıyla; %95,0, %1,7, %3,3; 40-50 yaş arası yetiştiricilerin oranı %95,4, %2,3, %2,3 ve 51 yaşından büyük yetiştiricilerin oranı ise %96,0, %2,0, %2,0 olarak saptanmıştır. Tavuk etinin aylık 15 kg'dan fazla hediye olarak değerlendirilmesi en yüksek oranla (%2,3) 40-50 yaş arası yetiştirici grubunda görülmekte iken, aylık 5 kg'dan az hediye olarak değerlendiren en yüksek yetiştirici oranı ise %96,8 olarak, 40 yaşından küçük yetiştirici grubunda belirlenmiştir. Yaş grupları ile ürünlerin değerlendirilme durumları arasında istatistiki olarak önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Ortaokul ve lise mezunu olan yetiştiricilerin tamamının yumurtayı ev ihtiyacı ve hediye olarak değerlendirme durumlarında aylık 20 adetten az yumurtaya gereksinim duydukları belirlenmiştir. Eğitim grupları itibariyle hiçbir grupta aylık 75 adetten fazla yumurtanın hediye olarak değerlendirilme amacıyla kullanılmadığı tespit edilmiştir. Yumurtanın aylık

ev ihtiyaçı ve hediye olarak değerlendirilmesi durumunda yumurta miktarı arttıka genel ortalamanın azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Tavuk etini aylık 5-15 kg arasında ev ihtiyaçı ve hediye olarak değerlendiren yetiştiricilerin sırasıyla %3,7 ve %0,9 oranında sadece okumamış grubunda oldukları belirlenmiştir. Hiçbir yetiştirici aylık 15 kg'dan fazla tavuk etini hediye olarak değerlendirmedini ifade etmiştir.

Tablo 4.14. Ürünlerin değerlendirilme durumunun gruplar itibarıyla dağılımı

Gruplar	Tavuk Ürünlerin Değerlendirilme Durumu (%)											
	Yumurta (adet/ay)						Tavuk Eti (kg/ay)					
	Ev ihtiyacı			Hediye			Ev ihtiyacı			Hediye		
Cinsiyet	<20 adet	20-75 adet	>75 adet	<20 adet	20-75 adet	>75 adet	<5kg	5-15 kg	>15 kg	<5kg	5-15 kg	>15 kg
Bayan	57,8	28,9	13,3	94,7	3,2	2,1	92,1	2,6	5,3	93,2	4,4	2,4
Erkek	86,4	8,4	5,2	84,7	11,0	4,3	80,5	16,9	2,6	90,0	6,4	3,6
Ortalama	72,1	18,6	9,3	89,7	7,1	3,2	86,3	9,7	4,0	91,6	5,4	3,0
X ² ve P	40,43, 0,00***			18,66, 0,01**			10,36, 0,11			2,00, 0,36		
Yaş	<20 adet	20-75 adet	>75 adet	<20 adet	20-75 adet	>75 adet	<5kg	5-15 kg	>15kg	<5kg	5-15 kg	>15 kg
< 40 yaş	75,4	16,3	8,3	93,4	4,9	1,7	95,0	1,7	3,3	96,8	1,6	1,6
40-50 yaş	86,3	9,0	4,7	93,1	4,5	2,4	95,4	2,3	2,3	95,4	2,3	2,3
>51 yaş	93,4	4,6	2,0	94,3	4,0	1,7	96,0	2,0	2,0	96,0	2,0	2,0
Ortalama	85,0	9,9	5,1	93,7	4,4	1,9	95,5	2,0	2,5	96,2	1,9	1,9
X ² ve P	2,57, 0,68			1,45, 0,55			9,57, 0,65			4,20, 0,37		
Eğitim	<20 adet	20-75 adet	>75 adet	<20 adet	20-75 adet	>75 adet	<5kg	5-15 kg	>15 kg	<5kg	5-15 kg	>15 kg
Okumamış	78,7	13,8	7,5	98,2	1,8	0,0	96,3	3,7	0,0	99,1	0,9	0,0
İlkokul	78,0	14,6	7,4	90,3	9,7	0,0	95,2	0,0	4,8	100,0	0,0	0,0
Ortaokul	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0
Lise	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0
Ortalama	89,1	7,1	3,8	97,2	2,8	0,0	97,9	0,9	1,2	99,7	0,3	0,0
X ² ve P	2,21, 0,99			2,63, 0,33			1,87, 0,40			1,10, 0,98		
***P<0,01, **P<0,05												

4.15. Gelir Düzeyinin Artmasının Üretime Etkisi

Yetiştiricilere gelir düzeylerinin artması halinde köy tavukçuluğundaki üretimlerini devam ettirip ettirmeyeceklerinin ve hangi ürün grubunda üretime ne oranda devam edeceklerinin belirlenmesi amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar Tablo 4.15’de verilmiştir. Yetiştiricilerin %90,4’ü gelir düzeylerinin artması halinde bile yine yumurta üretimine devam edeceklerini ifade ederken, bu oran tavuk eti üretmeye devam ederim diyen yetiştiriciler için %32,1, diğer (kaz, hindi vb.) üretmeye devam ederim diyen yetiştiriciler için ise %18,6 olarak bulunmuştur. Bölgedeki yetiştiricilerin gelir seviyesinin artması köy tavukçuluğunda yumurta üretimini etkilememekte iken, tavuk etini ve diğer üretim gruplarını azaltmakta sonucunu ortaya koymaktadır. Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan çalışmada, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir düzeylerinin artması durumunda %89,7’sinin yumurta, %74,2’sinin ise tavuk eti üretimini artıracığı belirtilmiştir. Çalışmamızdaki bulgular bu çalışmanın yumurta üretimi sonucu ile benzerlik, tavuk eti üretimi sonucu ile farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümes hayvanı yetiştirmek için devlet desteğinin artması durumunda %74,4’ü mevcut durumlarının üstüne çıkacaklarını, %25,6’sı ise mevcut durumlarını devam ettireceklerini belirtmişlerdir. Güngördü (2009) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar alınmış hayvan sayısı artar diyenlerin oranı %86,6 olarak bildirilmiştir.

Tablo 4.15. Üretimdeki değişim durumunun dağılımı

Üretimdeki Değişim Durumu		Oran (%)
Yumurta üretirim		90,4
Tavuk eti üretirim		32,1
Diğer (kaz, hindi vb.) üretirim		18,6
Devlet Desteğinin Artması Durumunda Yetiştirdiğiniz Kanatlı Hayvan Sayısı Değişimi (%)		
Hayvan Sayısı Artar	74,4	
Hayvan Sayısı Artmaz	25,6	

4.16. Üretilen Ürünlerin Satılıp Satılmama Durumu

Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %92,9'unun ürettikleri ürünleri satmadıkları %7,1'inin ise sattıkları belirlenmiştir (Tablo 4.16). Çanakkale ilindeki köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğinin incelendiği bir çalışmada, toplam 103 üreticinin %69,9'u ürünlerini satmayıp sadece aile beslenmesinde kullanırken, %30,1'inin satış yaptığı bildirilmiştir (Yurt 2002). Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan bir çalışmada ise, üreticilerin %89,7'sinin ürünlerini satmadıkları, %10,3'ünün ise sattıkları belirlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar diğer bölgelerde yapılan çalışmalarla benzerlikler göstermiştir.

Tablo 4.16. Yetiştiricilerin ürünleri değerlendirme durumu

	Ürün Satıp Satmama Durumu	
	Adet	Oran (%)
Satıyorum	11	7,1
Satmıyorum	145	92,9
Toplam	156	100,0

Gruplar itibariyle ürün satıp satmama arasında ilişkinin bulunup bulunmadığı Tablo 4.16.1'de verilmiştir. Cinsiyet grupları itibariyle ürettiği ürünleri satıp satmama durumu incelendiğinde, yetiştiricilerin ortalama %7,4'ünün ürün sattığı, %92,6'sının ise ürün satmadığı tespit edilmiş, bayan yetiştiricilerin erkek yetiştiricilere oranla daha fazla ürün sattıkları saptanmıştır. Cinsiyet itibariyle ürün satıp satmama arasında istatistiki fark önemli bulunmamıştır. Yaş grupları itibariyle 40 yaşından küçük olanların, diğer yaş gruplarına göre daha fazla oranda ürün sattıkları belirlenmiştir (%11,4). Yaş grupları itibariyle ürün satan yetiştiricilerin oranı %6,6 olarak saptanmıştır. Yaş arttıkça ürün satmama oranı artmış ve ürün satmayan yetiştirici oranı ortalama olarak %93,4 olarak bulunmuştur. Yaş grupları ve ürün satıp satmama arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır.

Eğitim gruplarına göre, ürün satan yetiştirici oranı %13,2 ürün satmayan yetiştirici oranı ise %86,8 olarak tespit edilmiş ve en çok ürün satan yetiştirici grubunu %40 ile ortaokul mezunu grupta yer alan yetiştiriciler oluşturmuştur. Lise mezunu grubunda olan

yetiştiricilerin tamamının ürün satmadıkları tespit edilmiştir. Ürün satıp satmama durumu eğitim grupları itibari ile farklılık göstermiş, okumamış grubunda yer alan yetiştiriciler ile ortaokul mezunu grubunda yer alan yetiştiricilerin ürün satıp satmama durumu arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($P < 0,05$). Ortaokul mezunu olan yetiştiricilerin diğer eğitim grubundaki yetiştiricilere nazaran daha fazla ürün sattıkları saptanmıştır.

Tablo 4.17. Üreticilerin gruplar itibariyle ürün satıp satmama durumu

Gruplar	Ürün Satıp Satmama Durumu (%)		Toplam
	Ürün satanlar	Ürün satmayanlar	
Cinsiyet			
Bayan	7,9	92,1	100,0
Erkek	6,8	93,2	100,0
Ortalama	7,4	92,6	100,0
P değeri	0,81		
Yaş			
< 40 yaş	11,4	88,6	100,0
40-50 yaş arası	4,5	95,5	100,0
>51 yaş	3,9	96,1	100,0
Ortalama	6,6	93,4	100,0
Ki kare değeri	2,986		
P değeri	0,22		
Eğitim			
Okumamış	5,5 ^a	94,5 ^a	100,0
İlkokul mezunu	7,3 ^a	92,7 ^a	100,0
Ortaokul mezunu	40,0 ^b	60,0 ^b	100,0
Lise mezunu	0,0 ^a	100,0 ^a	100,0
Ortalama	13,2 ^a	86,8 ^a	100,0
Ki kare değeri	8,750		
P değeri	0,03*		

^{a,b}: Aynı sütunda ortalamalar arasındaki farklılık önemlidir ($P < 0,05$)

4.17. İşletmelerinin Örgütlenme Durumları

Yetiştiricilerin %14'ünün herhangi bir kooperatife üye olduğu, %86'sının ise herhangi bir kooperatife üye olmadıkları belirlenmiştir (Şekil 4.17). Kooperatiflere üye olan toplam 22

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Bingöl ili köy tavukçuluğu işletmelerinin genel yapısı incelenmiş olup, elde edilen sonuçlar ve bazı öneriler aşağıda sıralanmıştır;

Yetiştiricilerin %75,7'si erkek, %24,3'ü ise bayan olarak ve yetiştiricilerin genel yaş ortalaması 45,2 olarak hesaplanmıştır. Yaş grupları olarak dağılımlara bakıldığında yetiştiricilerin %39,1'i 40 yaşından küçük, %28,2'si 40-50 yaş arasında ve %32,7'si ise 51 yaşından büyük olarak belirlenmiştir. Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin eğitim grupları itibariyle dağılımları incelenmiş, en yüksek oranın %69,2 ile okumamış yetiştirici grubunda olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda köy tavukçuluğu ile ilgilenen üniversite mezunu olan yetiştirici olmadığı belirlenmiştir. Yetiştiricilerin büyük oranda (%59,5) çiftçi oldukları saptanmıştır.

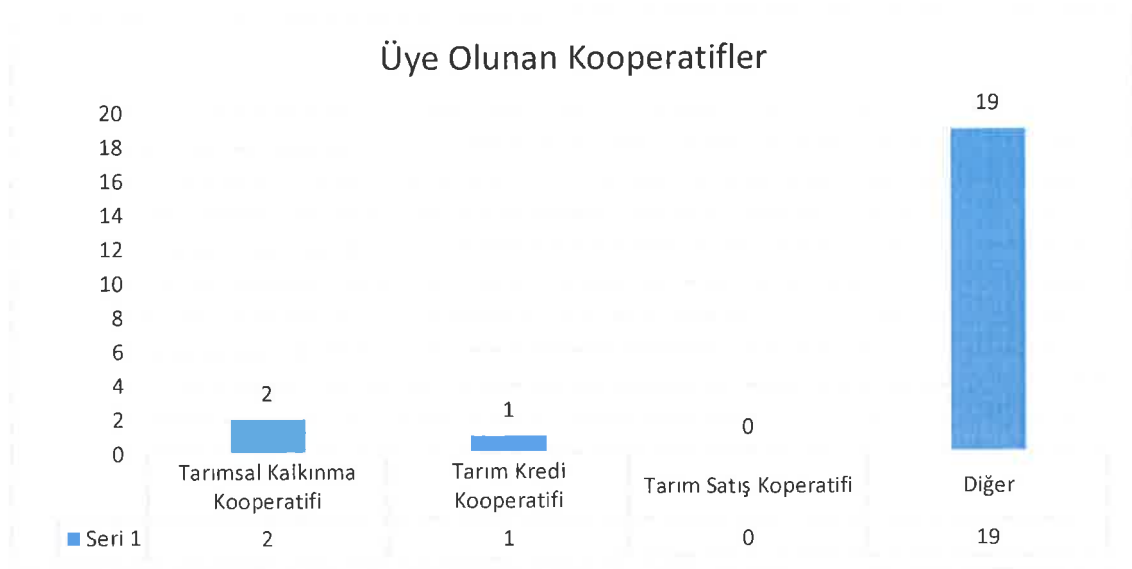
Anket yapılan köylerde yumurtacı tavuk yetiştirme oranı %97,4, hindi yetiştiriciliğinin yapılma oranı %21,1, kaz yetiştiriciliğinin yapılma oranı %18,5 olarak belirlenmiştir. Bingöl ili merkez ve ilçe köylerinde en düşük oran ile (%14,1) ördek yetiştiriciliğinin yapıldığı ve işletmelerde ördek sayısının 21 den az olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda genel olarak yetiştiriciliğin yumurta tavukçuluğu üzerine yumurta üretmek amacıyla yapıldığı ve bölgesel olarak yapılan diğer çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koyduğu söylenebilir.

Çalışmamızda ailelerin yaklaşık %85'inin hane halkı büyüklüğü Türkiye ortalamasının (3,7 kişi) üstünde iken, ailelerin %33,4'ünün ise hane halkı büyüklüğü Bingöl ortalamasının (5,2 kişi) üstünde olarak saptanmıştır. Yetiştiricilik yapan ailelerde kadınların kümes işlerine katılma oranı ortalama %46 olarak bulunmuştur. Çalışmamızda Bingöl ili merkez ve ilçelerinde köy tavukçuluğu yetiştiriciliğinde kümes işlerinin çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığı sonucu çıkarılabilir.

işletmenin hangi kooperatiflere üye oldukları Şekil 4.17.1'de verilmiştir. Tarımsal Kalkınma Kooperatifine üye olan işletme sayısı 2, Tarım Kredi Kooperatifine üye olan işletme sayısı 1 ve diğer kooperatif ya da birliklere üye olan işletme sayısı ise 19 olarak bulunurken, tarım satış kooperatifine üye olan işletme olmadığı belirlenmiştir. Akşimşek (2008) tarafından Tokat ilinde yapılan çalışmada, ortalama olarak köy tavukçuluğu işletmelerinin %45,9'u her hangi bir kooperatife üye iken, %54,1'inin herhangi bir kooperatife üyeliğinin olmadığı, yöredeki işletmelerin herhangi bir örgüte üye olanlar ve olmayanlar arasında istatistiki farklılığın önemli çıkmadığı belirlenmiştir. Çiftçilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %74,3'ünü Tarım Kredi Kooperatiflerinin oluşturduğu bulunmuştur. Çalışmanın yapıldığı bölge işletmelerinin sahiplerinin tarımsal örgütlere üye olma durumunun diğer bazı illerdeki duruma göre daha kötü durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4.3. İşletme sahiplerinin örgütlere üye olma durumu

Şekil 4.4. Üye olunan kooperatifler

Bayan yetiştiricilerin ekonomik getiriden dolayı yetiştiricilik yaptıkları belirlenirken, erkeklerin daha çok geleneksel olarak yetiştiricilik yaptıkları belirlenmiştir. Yaş arttıka ekonomik getiriden dolayı yetiştiricilik yapılma oranının azaldığı, geleneksel olduğu için yetiştiricilik yapılma oranın ise arttığı sonucu çıkmıştır. Okumamış grubunda bulunan yetiştiricilerin daha çok geleneksel olduğu için köy tavukçuluğu yapmayı tercih ettikleri ve ortaokul grubundaki yetiştiricilerin ise daha çok ekonomik getiriden dolayı köy tavukçuluğu yaptıkları belirlenmiştir. Diğer meslek gruplarına göre çiftçilerin ekonomik getiriden dolayı köy tavukçuluğu yaptıkları saptanmıştı. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %92,9'unun ürün satmama, %7,1'inin ise ürün satma eğiliminde oldukları anlaşılmıştır. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların daha çok kendi ihtiyacını gidermek amacıyla yetiştiricilik yaptığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bayan yetiştiricilerin erkek yetiştiricilere oranla daha fazla ürün sattıkları saptanmıştır. Yaş grupları itibari ile 40 yaşından küçük olanların, diğer yaş gruplarına göre daha fazla oranda ürün sattıkları belirlenmiş ve yaş arttıka ürün satmama oranı artmış, yaş grupları itibariyle ürün satmayan yetiştirici oranı ortalama %93,4 olarak bulunmuştur. Ortaokul mezunu olan yetiştiricilerin diğer eğitim grubundaki yetiştiricilere nazaran daha fazla ürün sattıkları saptanmıştır.

İşletmelerin ortalama %83,7'sinde kahverengi tüylü tavukların, %16,3'ünde ise beyaz tüylü tavukların yetiştirildiği saptanmıştır. Bayan yetiştiricilerin erkek yetiştiricilere göre kahverengi tüylü tavuk yetiştirmeyi daha çok tercih ettikleri saptanmıştır. Bütün yaş grupları itibariyle kahverengi tüylü tavuk yetiştirme oranı ortalama %79, beyaz tüylü tavuk yetiştirme oranı ise ortalama %21 olarak saptanmıştır. Tüm eğitim grupları itibariyle yetiştiricilerin ortalama %84,8'inin kahverengi tüylü tavuk yetiştirdikleri, %15,2'sinin ise beyaz tüylü tavuk yetiştirdikleri belirlenmiştir. Genel olarak kahverengi tüylü tavuk ırkının bölge yetiştiricisi tarafından diğer ırka nazaran daha çok tercih edildiği söylenebilir.

Yetiştiricilerin, %85,9'u köy tavukçuluğu yapmaktan vazgeçme kararında hastalıkların etkili olacağını ve bölge yetiştiriciliğinde hastalıkların en önemli sorun olduğunu ifade etmiştir. Hastalık faktörünün çalışmamızda diğer bölgedeki çalışmalardan daha yüksek düzeyde etkili olması diğer bölgelere nazaran köy tavukçuluğunda bölgemizin hastalıklarla mücadele konusunda daha çok tedbirler alınması gerektiği sonucunu ortaya

koymuştur. Bölgedeki yetiştiricilerin köy tavukçuluğundan vazgeçme düşüncelerinde “ekonomik nedenlerden dolayı bırakırım” diyen çok az sayıda (%1,9) yetiştirici olduğu belirlenmiştir. Bölge yetiştiricilerinin köy tavukçuluğunun getirisinden memnun oldukları ve bölge yetiştiriciliğinde ekonomik sorunların diğer sorunlara nazaran daha az olduğu sonucuna varılabilir.

Araştırma yöresi kapsamında bulunan işletmecilerin %25’i hastalıklara karşı herhangi bir tedavi yöntemi uygularken, %75’inin hastalıklara karşı hiçbir önlem veya tedavi şekli uygulamadıkları tespit edilmiştir. Çalışmamızda yetiştiricilerin tedavi uygulama durumu diğer bölge yetiştiricilerine göre düşük bulunmuş, bu durum, bölge yetiştiriciliğinin diğer bölgelerdeki yetiştiricilere nazaran hastalıklarla mücadele konusunda geride kaldığının bir göstergesi olarak görülebilir. Yetiştiricilerin %77’si hastalıklara karşı kendilerinin tedavi uyguladıklarını belirtmiş, %16’sı özel veterinerlere başvurduklarını, %4’ü ilçe müdürlüğüne başvururken, %3’ünün ise diğer yöntemlere (birlikler, komşu yardımı vb.) başvurdukları belirlenmiştir.

İşletmelerde görülen hastalıkların en fazla görüldüğü aylar %40,4 ile Eylül – Ekim – Kasım ayları olup, bunu % 36,5 ile Aralık-Ocak-Şubat ayları, %16,7 ile Mart- Nisan – Mayıs ayları ve %6,4 ile Haziran-Temmuz-Ağustos ayları takip etmektedir. Bölgede hastalıkların daha çok sonbahar ve kış aylarında görüldüğü, ilkbahar ayları itibariyle hastalıkların görülme sıklığının azalmaya başladığı ve yaz aylarında ise en düşük oranda görüldüğü sonucu çıkarılabilir.

İşletmelerde görülen hastalıkların sürüye olan etkisini belirlemek için sorulan soruda işletmecilerin %53,2’si sürünün hepsinin öldüğünü, %37,2’si yarıdan fazlasının öldüğünü, %8,3’ü yarısından azının öldüğünü ve %1,3’ü ise hayvanlarda ölüm görülmediğini bildirmişlerdir. İncelenen işletmelerde hastalıklarla mücadelede yetiştiricilerin %39,1’i aşılama ve ilaçlama yaptıklarını, %60,9’u ise aşılama ve ilaçlama yapmadıklarını belirtmişlerdir. Hastalıkla mücadelede Bingöl ili yetiştiricilerinin aşı ve ilaç uygulamasının yapılması hastalıkların sürüye olan ölüm etkisini büyük oranda azalttığı sonucu çıkarılabilir.

Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin ortalama olarak %70,8'i tavuk etini ve yumurta ihtiyaçlarını dışarıdan satın aldıklarını belirtirken, et ve yumurtayı dışarıdan satın almayan yetiştiricilerin oranı ise %29,2 olarak bulunmuştur. Yetiştiricilerin dışarıdan tavuk eti satın alma oranı %86,5 iken, bu oran yumurta için %55,1 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, yetiştiricilerin tavuk eti ihtiyacını daha çok dışarıdan, yumurta ihtiyacını ise daha çok köy tavukçuluğundan karşıladıkları sonucu çıkarılabilir. Bingöl ili köy tavukçuluğunun yapılma amacının daha çok yumurta üretmek ve yumurta ihtiyacını karşılamak amacıyla yapıldığı söylenebilir.

Erkek yetiştiricilerin bayan yetiştiricilere göre yumurtanın ev ihtiyacı olarak kullanımında aylık kullanım miktarı adet olarak daha düşük bulunmuştur. Ev ihtiyacı olarak yumurtanın değerlendirilme durumu ile cinsiyetler arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($P<0,01$). Cinsiyetler itibariyle yumurtanın hediye olarak değerlendirilme durumu arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($P<0,05$), bayan yetiştiricilerin erkek yetiştiricilere nazaran daha az yumurta hediye ettikleri belirlenmiştir. Yaş grupları ile ürünlerin değerlendirilme durumları arasında istatistiki olarak önemli bir ilişki bulunmamıştır. Eğitim grupları itibari ile yumurtanın aylık ev ihtiyacı ve hediye olarak değerlendirilmesi durumunda yumurta miktarı arttıkça genel ortalamanın azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Köy tavukçuluğunda hayvanların beslenmesinde fabrika yeminin hiç ya da yok denecek kadar az kullanıldığı, hayvanların genel olarak dane yem, artıklar ve otlatma kaynaklarıyla beslendiği sonucu çıkarılabilir. Yemlemenin genel olarak %99,4 ve %96,8 oranla sabah ve akşam olmak üzere günde 2 kez yapıldığı, öğlen yemleme yapan yetiştirici oranının ise %21,2 olduğu belirlenmiştir.

Cinsiyetler itibariyle erkek yetiştiricilerin bayan yetiştiricilere göre, daha fazla kendi üretimi olan hayvanları kullandıkları saptanmıştır. 40-50 yaş grubundaki yetiştiricilerin diğer yaş grubundaki yetiştiricilere göre işletmedeki hayvanları daha çok kendilerinin ürettiği sonucu bulunmuştur ($P<0,05$). Ortaokul mezunu olan yetiştiricilerin tamamının hayvanları kendilerinin ürettiği, lise mezunu olan yetiştiricilerin ise tamamının hayvanları kendilerinin üretmediği tespit edilmiştir ($P<0,05$). Sonuç olarak, hayvanların temin

şeklinde bölgeler itibariyle yetiştiricilerin eğitim durumlarının etkili bir faktör olduğu, eğitim durumunun hayvan temin etme şeklini etkilediği olarak yorumlanabilir.

İşletmelerin tamamında hayvanların geceleri barınmaları için bir barınağın mevcut olduğu tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin büyük bir kısmının (%95,5) işletmelerinde kapalı tip barınak olduğu belirlenmiştir. Barınaklarını günlük olarak temizleyen yetiştirici oranı %4 olarak bulunmuştur. İşletmelerin büyük bir kısmında (%90) barınak temizliğinin kadınlar tarafından yapıldığı, barınak yapımı ve tamiratı gibi işlerin ise %90 oranda erkekler tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Bütün çalışmaların ortak sonuçlarına göre; bölgesel olarak yapılan köy tavukçuluğunda; barınak yapımını erkeğin üstlendiği, barınak temizliğini ise kadınların üstlendiği söylenebilir.

Yetiştiricilerin %14'ünün herhangi bir kooperatife üye olduğu, %86'sının ise herhangi bir kooperatife üye olmadıkları belirlenmiş, diğer bölge işletmelerine nazaran Bingöl ili yetiştiriciliğinin örgütlenme durumunun daha kötü olduğu söylenebilir. Yetiştiricilerin büyük oranda (%70,5) kuş gribinden haberdar olduğu ve üretiminde büyük oranda (%81,4) kuş gribinden etkilendiği belirlenmiştir. Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kümes hayvanı yetiştirmek için devlet desteğinin artması durumunda % 74,4'ü mevcut durumlarının üstüne çıkarabileceklerini ifade etmişlerdir.

Elde edilen sonuçlara göre; Bingöl ilinde köy şartlarına uygun 50 hayvandan fazla yumurtacı veya kombine verimli hibritler veya saf ırkları bulunduran köy tavukçuluğu işletmelerinin yaygınlaştırılması uygun olacaktır. Aile tüketimi fazlası ürünler ticari olarak satılabilir, ayrıca yetiştirme tekniklerinin uygulandığı ve modern ekipmanların kullanıldığı, hastalıklara karşı koruyucu önlemlerin alındığı gelişmiş köy tavukçuluğu ve yarı entansif köy tavukçuluğu üretim sistemine geçişin sağlanması gerekir. Hastalıklarla mücadele amacıyla yetiştiricilere konusunda uzman kişi ve kurumlar vasıtasıyla gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir. Yetiştiricilerin örgütlenme noktasında teşviklerinin artırılması gerekmekte, bu sayede bazı sorunlara daha kolay ve daha hızlı çözüm bulmaları sağlanmalıdır. Yapılacak devlet destekleri ve iyileştirici politikalar sayesinde bölge tavukçuluğunda daha fazla verimin elde edilmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Aini, I., "Indigenous Chicken Production in South-East Asia", World's Poultry Science Journal, 46: 125-132, 1990.

Aklilu, H. A., Almekinders, C. J. M., Udo, H. M. J., Van der Zijpp, A. J., "Village Poultry Consumption and Marketing in Relation to Gender, Religious Festivals and Market Access", Trop Anim Health Prod., 39: 165-177, 2007.

Aksoy, T., Yurt, Z., İlaslan Çürek, D., Nilgün Yapıcı, N., "Dünyada ve Ülkemizde Köy Tavukçuluğu", 5. Ulusal Zootečni Bilim Kongresi, 2007.

Akşimşek, Ş. D., "Ülkemizde Kuş Gribi Görülmesinden Sonra Tokat İli Köy Tavukçuluğunun Yapısı", Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zootečni Anabilim Dalı. Tokat, 2008.

Anonim, "Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı", 2013.

Anonim, "Tarım Net. Hayvancılık ve Hayvansal Üretim. Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği", (<http://www.volkanderinbay.com>) 2014.

Alabi, R.A., Aruna, M.B., "Technical Efficiency of Family Poultry Production in Niger-Delta, Nigeria", Journal Central European Agriculture, 6 (4): 531-538, 2005.

Bayraktar, E., "Artvin İli Köy Tavukçuluğunun Yapısı", Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zootečni Anabilim Dalı. Tokat, 2012.

Bek, Y., Efe, E., "Araştırma ve Deneme Metotları I", Ç.Ü. Ziraat Fak. Ders Kitabı, Adana, 1988.

Benabdeljelil, K., Arfaoui, T., Johnston, P., "Traditional Poultry Farming In Morocco", Livestock Community and environment Proceedings of the 10th Conference of the Association of Institutions for Tropical Veterinary Medicine, Copenhagen, Denmark, 2001.

Branckaert, R.D.S., Guèye, E.F., "FAO's Programme For Support To Family Poultry Production", In F. Dolberg & P.H. Petersen, Eds. Poultry as a Tool in Poverty

Eradication and Promotion of Gender Equality, 244-256 Pp. Proceedings Workshop, March 22-26, Tune Landboskole, Denmark, 1999.

Branckaert, R.D.S., Gaviria, L., Jallade, J., Seiders, R.W., "Transfer of Technology in Poultry Production for Developing Country", XXI. World's Poultry Congress, Montreal, Canada, 2000.

Bural, R., İnci, H., "Bingöl İli Köy Tavukçuluğunun Durumu", 10. Ulusal Zootekni Öğrenci Kongresi. 23. 04. 2014, Kayseri. 2014.

Copland, J.W., Alders, R.G., "The Australian village poultry development programme in Asia and Africa", World's Poultry Sci. Jour., 61: 31-37, 2005.

Csorbai, A., Jankovcs, P., Cservari, G., Marton, I., "Some Characteristics of Egg Production on Small Farms in Samogy Country", Acta Agraria Kaposvariensis, 6(2): 231-235, 2002.

Çiçek, A., Erkan, O., "Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örnekleme Metotları", Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. Yayın No: 12. Ders Kitapları Serisi No: 6, Tokat, 1996.

Çiçek, H., Tandoğan, M., "Kuş Gribi Salgını ve Afyonkarahisar Tavukçuluk Sektörü", Veteriner Hekim Derneği Dergisi, 79 (2): 43-48, 2008.

Demirulus, H., Aydın, A., Beşkaya, S., Dursun, S. G., "Geliştirilmesi Açısından Diyarbakır ve Tekirdağ İllerinde Köy Tavukçuluğunun Durumunu Belirlemeye Yönelik Karşılaştırmalı Bir Çalışma", 8. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi Çanakkale, 2013.

Eleroğlu, H., Yıldırım, A., Şekeroğlu, A., "Sivas İli Agro-Ekolojik Alt Bölgelerinde Köy Tavukçuluğunun Yapısı", Antalya 1. Ulusal Tarım Kongresi 26-29 Ekim 2013.

FAO, "FAOSTAT, Statistical Database of Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome Italy", 2008.

Farooq, M., Gul, N., Chand, N., Durrani, F.R., Khurshid, A., Ahmed, J., Asghar, A. Zahir, U.D., "Production Performance of Backyard Chicken Under the Care of Women in Charsadda, Pakistan", Livestock Research for Rural Development, 14 (1): 2002.

Flock, D., "A Billion Dollar Potential: to involve more people in the egg boom", Poultry International, June: 10-16. 2005.

Güneş, T., Arıkan, R., "Tarım Ekonomisi İstatistiği", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 1049. Ders Kitapları No: 305. Ankara. 1988.

Güngördü, S., “Batman İli Köy Tavukçuluğunun Durumu”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı (basılmamış tez), 2009.

Holmann, F., Rivas, L., Urbina, N., Rivera, B., Giraldo, L.A., Guzman, S., Martinez, M., Medina, A., Ramirez, G., “The Role of Livestock in Poverty Alleviation”, An analysis of Colombia. LRRD, vol. 17 (1): 2005.

Khalafalla, A.I., Awad, S. ve Hass, W., “Village Poultry Production in the Sudan Characteristics and Parameters of Family Poultry Production in Africa”, IAEA, Vienna, 87-94, 2002.

Kitalyi, A. J., “Village Chicken Production Systems in Rural Africa”, Household Food Security and Issues: FAO, Rome 1998.

Kristjanson, P., Krishna, A., Radeny, M., Nindo, W., “Pathways out of Poverty in Western Kenya and the Role of Livestock”, Pro-poor livestock policy initiative. International Livestock Research Institute, ILRI, PPLPI working paper No 14. 2004.

Külekçi, M., “Antepfıstığı Üretiminde Kâr Etkinliğinin Belirlenmesi; Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 31(1): 94-103, 2014.

Moreki, J. C., “Village Poultry Production in Serowe-Palapye Sub-district of Botswana”, Livestock Research for Rural Development. 22(3): 2010.

Moreki, J. C., Dikeme, R., Poroga, B., “The Role of Village Poultry in Food Security and HIV/AIDS Mitigation in Chobe District of Botswana”, Livestock Research for Rural Development. 22 (3): 2010.

Mwalusanya, N.A., Katule, A.M., Mutayoba, S.K., Mtambo, M.M.A., Olsen, J.E., Minga, U.M., “Productivity of Local Chickens under Village Management Conditions”, Tropical Animal Health and Production, 34: 405–416, 2002.

Pandey, V.S., “Epidemiology And Economics Of Villages Poultry Production in Africa”, Overview, conference proceedings, village poultry production in Africa, Rabat, Morocco. Pandey, V.S. And Demey, F. (Edi), 124–128, 1992.

Riise, J.C., Permin, A., Mcainsh, C.V., Frederiksen, L., “Keeping Village Poultry a Technical Manual On Small-Scale Poultry Production”, Network for Small holder Poultry Development. Copenhagen, Denmark, 2004.

Sarıca, M., Türkoğlu, M., “Tavukçuluktaki Gelişmeler ve Türkiye Tavukçuluğu” “Ed. M. Türkoğlu ve M. Sarıca, Tavukçuluk Bilimi, Yetiştirme ve Hastalıkları. Bey Ofset Matbaacılık, Ankara, s. 1-32, 2004.

Sarkar, K., Golam, M. A., "Move from Subsistence to Semi-Commercial Family Poultry Farming with Local Chickens", Effective Strategies for Family Poultry in Bangladesh. World's Poult. Sci. J. 65 (2): 251– 259, 2009.

Sonaiya, E.B., "Family Poultry, Food Security and the Impact of HPAI", World's Poultry Sci. Jour. 63: 132-138, 2007.

Spradbrow, P.B., "Newcastle Disease in Village Chickens", Poultry Science Rev, 5: 57-96, 1993.

SPSS, "Statistical Package for the Social Sciences", SPSS for Windows Ver. 17.0, SPSS Inc., Chicago, Illinois, USA. 2009.

Şekeroğlu, A., Akşimşek, Ş.D., "Tokat İlinde Köy Tavukçuluğunun Yapısı", 5. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi. Cd. 2007.

Şekeroğlu, A., Akşimşek, D. Ş., "Tokat İli Köy Tavukçuluğunun Bazı Özellikleri", Anadolu Tarım Bilim. Dergisi., 24(2): 108-113 Anadolu J. Agric. Sci., 24(2): 108-113, 2009.

Şekeroğlu, A., Sarıca, M., "Bir Üretim Sistemi Olarak Köy Tavukçuluğu", Tavukçuluk Araştırma Dergisi 9(1): 41-47, 2010.

Tadelle, D., Alemu, Y., Peters, K.J., "Indigenous Chickens in Ethiopia Genetic Potential and Attempts at Improvement", World Poultry Science Journal, 56(1): 45- 54, 2000.

Tadelle, D., Ogle, B., "Village Poultry Production Systems in the Central Highlands of Ethiopia", Tropical Animal health and Production, 33: 532-537, 2001.

Tadesse, D., Singh, H., Mengistu, A., Esatu, W., Tadelle, D., "Study on Management Practices and Marketing Systems of Village Chicken in East Shewa, Ethiopia", Academic Journals. African Journal of Agricultural Research, 8(22): 2696-2702, 2013.

Türkoğlu, M., Eleroğlu, H., "Serbest Broiler Yetiştiriciliği", VIV Poultry Yutav'99. Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı. 3-6 Haziran 1999. İstanbul. Sayfa: 110-122, 1999.

Upton, M., "The Role of Livestock in Economic Development and Poverty Reduction", Rome, FAO. 2004.

Yurt, Z., "Çanakkale İlindeki Kimi Köylerde Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliğinin İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı. 2002.

ÖZGEÇMİŞ

21 Mart 1987'de Bingöl'de doğdu. İlk ve ortaokulu Bingöl Merkez 100. Yıl İlköğretim okulunda okudu. 2005 yılında İMKB Bingöl Lisesi (Süper Lise) 'nden mezun oldu. 2012 yılında Uludağ Üniversitesi Ziraat mühendisliği (Zootekni) bölümünden derece ile mezun oldu. Aynı yıl Bingöl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2013 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığın Bingöl'e bağlı Adaklı İlçe Müdürlüğünde Ziraat Mühendisi olarak göreve başladı. Halen bu görevi sürdürmektedir.